

[Annelise Gottfredsen]

Udvalget til valgs prøvelse har i et møde i dag behandlet denne sag, og jeg kan herefter på udvalgets vegne afgive følgende:

Indstilling

Lærer Holger Graversen godkendes som midlertidigt medlem af folketinget fra og med den 16. februar 1984.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Udvalgets ovennævnte indstilling vedtoges enstemmigt med 108 stemmer.

Den næste sag på dagsordenen var:

3) Spørgsmål om fremme af forespørgsel nr. F 1:

Forespørgsel til statsministeren og energiministerens [om atomkraftens økonomi].

Af Riishøj (SF), Jytte Hilden (S) og Tinning (VS) m.fl.

(Forespørgslen anmeldt 10/2 84).

Anden næstformand (Mette Madsen):

Hvis ingen gør indsigelse mod fremme af denne forespørgsel, betragter jeg tingets samtykke dertil som givet. (Ophold). Det er givet.

Den næste sag på dagsordenen var:

4) Forhandling om redegørelse nr. R 2:

Arbejdsministerens redegørelse af 6. februar 1984 om arbejdstidspolitik.

(Redegørelsen anmeldt 6/2 84. Redegørelsen givet 6/2 84. Meddelelse om forhandling 7/2 84).

Anden næstformand (Mette Madsen):

Inden vi går i gang med forhandlingen, skal jeg give den praktiske oplysning, at det er hensigten at holde frokostpause fra ca. kl. 11.45 til kl. 13.00.

Forhandling

Svend Auken (S):

Folketinget erkender, at både beskæftigelsesmæssige og menneskelige hensyn gør det nødvendigt at vurdere en nedsættelse af arbejdstiden og at arbejde henimod en bedre fordeling af arbejde, uddannelse og fritid i den enkeltes livsforløb.

Med sigte på at tilvejebringe et grundlag for at vurdere de samfundsmæssige virkninger af en sådan samlet arbejdstidspolitik opfordres regeringen til at indlede drøftelser med arbejdsmarkedets parter og til at give folketinget en redegørelse herom inden udgangen af 1983.

Det er ikke et citat fra et forslag til en dagsorden. Det er den ordrette gengivelse af, hvad folketinget allerede har besluttet, og det, vi i dag skal tage stilling til, er, om den opgave, som folketinget med et stort flertal pålagde regeringen, er løst tilfredsstillende.

Man skal notere sig, at der i dagsordenen er tale om en erkendelse, som folketinget har om de alvorlige beskæftigelsesmæssige og menneskelige hensyn, der gør en aktiv arbejdstidspolitik nødvendig, en målsætning, der er fastslået, om en bedre fordeling, at vi skal arbejde henimod en bedre fordeling af arbejde, uddannelse og fritid i den enkeltes livsforløb, og en aktionsplan, der pålægger arbejdsministeren at indlede drøftelser med parterne med det formål at tilvejebringe et grundlag for en vurdering af de samfundsmæssige virkninger af en sådan samlet arbejdstidspolitik, dvs. møder, dvs. forhandlinger, dvs. analysegrupper, dvs. forsøg på på dette meget vanskelige område at nå frem til det, man kunne kalde en overensstemmelse, en consensus om perspektiverne, så langt det overhovedet er gørligt.

Vi ved, at dele af en sådan arbejdstidspolitik skal gennemføres i folketinget, vi ved, at andet stof skal finde sin afslutning på arbejdsmarkedet. Vi ved også, at noget kan ligge på grænsen mellem lovgivningsstof og overenskomststof, men der er en række fælles problemer om beskæftigelse, konkurrenceevne, investeringer, betalingsbalance, offentlige finanser samt de mange positive menneskelige værdier, gevinster, de uådgribelige resultater af en aktiv arbejdstidspolitik.

Vi ved også, at der mellem organisationerne er problemer på arbejdsmarkedet, men at der i befolkningen som her i folketinget er et stort flertal, der ønsker en aktiv arbejdstids-

[Svend Auken]

politik, hvis man kan finde den rigtige måde at gøre det på. Derfor er der behov for seriøst analysmateriale, ikke bare høringer af, hvad nogle mener, men et seriøst analysmateriale, der kan bruges både i folketinget og ved parternes overvejelser.

Vi forsøgte i den tidligere regering at skaffe et grundlag for at gøre noget sådant. Der blev gennemført en stor undersøgelse om arbejdstidens faktiske fordeling, så folketinget og parterne vidste, hvad man havde med at gøre. Der blev gennemført en stor undersøgelse af befolkningens syn på prioriteringen inden for en arbejdstidspolitik, og endelig blev der gennemført inden for og uden for regeringen en lang række analyser af de samfundsøkonomiske perspektiver ved en nedsat arbejdstid samt en række delrapporter om miljøgevinster og menneskelige forhold.

På baggrund af det store ønske i befolkningen og i folketinget, på baggrund af behovet for virkelig at få gennemført analysmateriale, på baggrund af, at vi gerne skulle videre med denne sag, er regeringens redegørelse dybt skuffende, fordi den ikke bringer noget som helst nyt frem. Den afspejler kun det konservative folkepartis, partiet venstres og Arbejdsgiverforeningens negative vurdering af en nedsættelse af arbejdstiden, af en aktiv arbejdstidspolitik. Den hviler ikke på nogen form for drøftelser eller forhandlinger med organisationerne. Det eneste, der har været tale om, er en høring, sådan at folketinget i dag alene sidder tilbage med et materiale, der er de i forvejen velkendte synspunkter på området.

Regeringen har overhovedet ikke gjort noget forsøg på at leve op til folketingets vedtagelse. Det er ikke bare et svigt i forhold til tinget – det er alvorligt nok i sig selv – men det er først og fremmest – og det er det mest alvorlige – et svigt i forhold til en stor sag. Jeg mener endda også, det er et svigt i forhold til, hvad arbejdsministeren som aktiv kvindesagspolitiker tidligere har givet udtryk for på dette område. Jeg mener – og jeg er nødt til at sige det – at redegørelsen betegner et syvmileskridt tilbage i fortidens solide forankring i uvidenhed og fordomme omkring arbejdstidsproblemerne.

Jeg forstår – og det må man respektere – at det ikke er nogen nem opgave, folketinget pålagde regeringen, men det er ingen undskyldning for, at man overhovedet ikke har

gjort noget forsøg på at løse den. Hvis vi tager en skala, som er regeringen meget kær, som går fra 0 til 13, og som er brugt overalt i uddannelsessystemet, er jeg ked af at sige, at karakteren for denne redegørelse er 03.

Det, der gør arbejdstidspolitikken nødvendig, er udsigten til den meget høje arbejdsløshed. Vi kan ikke løse arbejdsløshedsproblemerne alene gennem arbejdstidspolitik, men vi ved fra utallige internationale rapporter og også fra hjemlige analyser, at uden en nedsættelse af arbejdstiden, der går hånd i hånd med en aktiv erhvervs politik, produktions- som beskæftigelsespolitik, er det ikke muligt at klare vanskelighederne. Selv regeringens seneste finansredgørelse viser, at tager man den årlige arbejdstidsforkortelse ud, vil der selv med de mest optimistiske forudsætninger for den økonomiske vækst være tale om en arbejdsløshed, der ved udgangen af 1980'erne ligger på over 300.000 ledige.

En af de første, der her i folketinget gjorde opmærksom på denne sammenhæng, var hr. Erhard Jakobsen fra centrum-demokraterne. Efterhånden har flere og flere partier markeret det på samme måde, det gælder det radikale venstre, det gælder sågar kristeligt folkeparti, som det selvfølgelig gælder socialdemokratiet, socialistisk folkeparti og venstresocialisterne.

Der er nogle problemer omkring en arbejdstidsnedsættelse, som jeg lige skal sige nogle ord om.

Det første problem er spørgsmålet om lov eller overenskomst. Noget er lovstof, efterløns- og pensionslovgivning, barselhvile, betalt frihed til uddannelse osv., og noget er overenskomst. Men den omstændighed, at noget er lov og noget er overenskomst, fritager ikke folketinget for at have en holdning, også til spørgsmål, som efter de flestes mening bedst klares ved overenskomstforhandlingerne.

Lad mig nævne parallellen indkomstpolitikken. Det store flertal i denne sal er tilhængere af en stram indkomstpolitik. Vi kan være uenige om midlerne, men vi er tilhængere af princippet om en stram indkomstpolitik. Det skal gennemføres ved overenskomstforhandlingerne, men det fritager ikke folketinget for at sige klart, at dér er behovet. På samme måde med en arbejdstidsnedsættelse.

Det andet punkt er spørgsmålet, om vi har råd til en arbejdstidsnedsættelse. Vi kan ikke

[Svend Auken]

gennemføre en arbejdstidsnedsættelse hurtigt, men vi er nødt til alligevel at lægge en stram målsætning for en nedsættelse af arbejdstiden, og jeg mener, at der inden for den forudsete produktionsstigning er basis for, at man på samme tid, hvis man lægger tingene rigtigt til rette, kan sikre den gennemsnitlige lønmodtagerfamilie en bevarelse af familiens levestandard mod, at den selvfølgelig giver afkald på andel i stigning i produktionen, og samtidig samfundsøkonomisk opnå store besparelser på statsbudgettet og også få gevinster på betalingsbalancen.

Det tredje, jeg skal nævne, er uddannelsesproblemerne. De er store, men ved en hvilken som helst forbedring af beskæftigelsessituationen i samfundet er der behov for en kraftigt accelereret uddannelsesindsats.

Det fjerde problem, jeg skal nævne, er spørgsmålet om de små virksomheder. Det er også et stort problem, men det kan klares, hvis tingene gennemføres i en rolig og fornuftig takt og man samtidig satser på at hjælpe de små virksomheder som led i en aktiv erhvervs politik.

Det femte problem er spørgsmålet om udnyttelse af produktionsapparatet. Ja men en aktiv arbejdstidspolitik indeholder også det principielle synspunkt, at en mere fleksibel placering af arbejdstiden kan indgå i den, sådan at man ikke får en ringere udnyttelse af produktionsapparatet, men tværtimod en bedre.

Det sjette problem vedrører spørgsmålet om merbeskæftigelse. Der har vi mange analyser og mange erfaringer, men alle analyser og alle erfaringer har det fælles træk ved sig, at den direkte og den indirekte merbeskæftigelseeffekt er positiv.

Endelig er der det syvende og for mig og socialdemokratiet det væsentligste, nemlig det rent menneskelige aspekt. Gennemfører vi ikke en tilpasning af arbejdstiden og en bedre fordeling af arbejde, fritid og uddannelse i vort samfund, risikerer vi let, at den nye teknik og de nye produktionsmuligheder ikke bliver til glæde for mennesket, men tværtimod opleves som en trussel, så mennesket føler sig fremmed i sit eget samfund.

Jeg skal konkludere: folketinget har stillet regeringen over for en vanskelig opgave, som den desværre ikke har løst, end ikke forsøgt at løse. Socialdemokratiet har sammen med socialistisk folkeparti stillet forespørgsel om

beskæftigelse og arbejdstid. Ved debatten om den i marts vil folketinget kunne træffe beslutninger, det kan vi ikke i dag. Vi vil forsøge at skaffe et bredt grundlag bag en ny vedtagelse om arbejdstiden. Vi vil gøre det sammen med andre partier, også gerne sammen med regeringspartierne, hvis man fjerner sig fra denne helt negative, indholdsløse, perspektivløse holdning, man desværre har udvist i den redegørelse, der er til forhandling i dag.

Bo Kristensen (KF):

Jeg vil gerne sige arbejdsministeren tak for den redegørelse, vi her har for os. Vi vidste udmærket godt, da folketinget havde debatten i foråret 1983, at det var en vanskelig opgave, arbejdsministeren blev sat på, at det var en opgave, som på meget væsentlige felter omfattede ting, der lå inden for de overenskomstmæssige aftaler. Derfor var udgangspunktet for arbejdsministeren særdeles vanskeligt, og vi siger tak, fordi det er lykkedes at komme med de elementer, som fremgår af den redegørelse, vi har fået.

Må jeg sige indledningsvis om emnet arbejdstid, at det indeholder jo en lang række funktioner for os alle, og det er meget politisk ladet, hvad der egentlig skal komme ud af en kortere arbejdstid. For vi møder jo alle et arbejdsmarked, hvor arbejdsmiljøet bliver mere og mere væsentligt, og hvor arbejdsmiljøets produktivitetsfremmende effekter er nøgleord i den debat, vi fører om en overenskomst. Derfor er det jo ikke uvæsentligt, hvordan arbejdstiden indgår i sådanne overenskomster.

Jeg finder også, det er rigtigt af regeringen her i sin konklusion at sige, at dette er stof, som regeringen ikke kan komme med lovforslag til, men at det er noget, som parterne på arbejdsmarkedet selv må give et bud på hvordan skal løses.

Det er jo her, vi oplever, at der ud over selve arbejdstiden ligger bonusaftaler, der ligger akkordaftaler og dermed en lang række andre ting end lige de 60 minutter pr. arbejdstime. Derfor må der nu være en ordning, hvor det er arbejdsmarkedets parter, som giver et bud på, hvordan vi løser dette i en overenskomst.

Denne debat hænger jo også sammen med, hvordan 1970ernes økonomi er, og må-

[Bo Kristensen]

den at løse forskellige forhold i vort samfund på. Det har jo været gængs tone, at hvis man har kunnet finde noget i Sverige, har man lavet en ordning, som har lagt et større omkostningsniveau på vort samfund, højere skatter, større skattetryk, og dermed har man været med til at trykke vort samfund længere og længere ned i knæ. Dermed er man kommet i den situation, at hvis den politik fortsætter, får vi ikke lejlighed til at få et samfund, der kommer op at stå på fødderne igen. Vi skal altså bidrage til på dette felt, at overenskomstparterne ligesom ved sidste overenskomst ser problemerne i landets samlede økonomiske situation og deri også i de overenskomster, der indgås. Dermed får man for mig at se langt bedre vilkår for et samfund, der kan fungere på længere sigt.

Af andre elementer vedrørende selve arbejdstiden kan jeg ikke lade være med at komme ind på det familiepolitiske, hvor vi jo har oplevet i 1960'erne, at flere og flere familier bevidst planlægger efter, at den ene har mange arbejdstimer på ugebasis og den anden har færre. Det er altså en bevidst familiepolitik, hvor man selv styrer fleksibelt, hvordan familiens samlede arbejdstid skal være, og jeg finder det særdeles positivt, at man på den måde er med til at skaffe en større fleksibilitet på arbejdsmarkedet og dermed også vælge den måde, man ønsker at lægge sine familierammer på.

En binding med en kortere arbejdstid vil bidrage til, at man får et produktionsapparat med en større effektivitet, dvs. toholdsdrift, og det vil bevirke et langt mere stressende miljø omkring familiepolitikken og den måde, vi løser vores samfundsproblemer på. Det finder jeg særdeles farligt.

Jeg tror også, at hvis man begynder at gå de svar igennem, som arbejdsministeren har fået, så er der fra alle parter gjort opmærksom på, at dette er overenskomststof. Både fra LO, FTF, Dansk Arbejdsgiverforening og Akademikernes Centralorganisation får vi jo det signal, at dette er overenskomststof, og at man jo gerne i en overenskomst vil sikre, at reallønnen holder for de grupper, som skal indgå i en sådan situation.

Dermed kommer vi jo til nøgleforholdet omkring arbejdstiden, nemlig omkostningerne, for vi kan ikke leve med, at arbejdsmarkedets parter her giver ikke bare sig selv en større omkostning, men også det offentlige,

for ét sted skal regningen jo betales. Det er jo det område, som vi i folketinget er ansvarlige for, den økonomiske politik, finanspolitikken, hvoraf lønningerne til de ansatte i det offentlige skal komme. Så dér har vi altså et stort element, og som det ligger, vil selv én times reduktion hvert år de næste 5 år bevirke, at der i det offentlige skal ansættes et sted mellem 50.000 og 60.000 flere. Det vil sige, at der skal skabes ikke bare en lønramme til de offentligt ansatte, der kommer til, men der skal også skabes faciliteter, således at de mennesker kan fungere med et seriøst job, medmindre det bare drejer sig om at putte de mennesker ned i en kommodeskuffe i den offentlige sektor. Det tror jeg altså ikke på. Det, det må dreje sig om, er, at vi i overenskomsterne på en meget mere positiv måde får skabt nogle aftaler mellem parterne, som kan bære disse ting igennem.

Det er meget vigtigt her at fastslå, synes jeg, at den levestandard, som det er lykkedes os at opnå, har flere elementer, som ikke sådan kan stå alene, men som har en sammenhæng for det enkelte individ i vores samfund. Denne højere levestandard, som opnås, bygger jo på, at det er lykkedes at gennemføre en højere uddannelse for den enkelte og at forbedre økonomien for den enkelte og også at opnå en højere realløn. Dermed kommer spørgsmålet om arbejdstid ind i det problem: hvad er det, den enkelte i sin levestandard ønsker at lægge vægt på?

Må jeg sige, at denne redegørelse beviser, at vi ikke her i folketinget med magt kan slå os ind på overenskomstparternes område, og når derfor hr. Svend Auken nævner, at nu går man med syvmileskridt tilbage, og han oven i købet giver karakteren 03, må det jo vidne om, at selv hans periode som arbejdsminister ikke er slået særlig godt igennem, for dette er i virkeligheden overenskomststof, og det er arbejdsmarkedets parter, som skal klare det. Vi i folketinget er ikke i stand til at lovgive på en måde, som vil være fair over for parterne på arbejdsmarkedet.

Vi kan selvfølgelig give nogle intentioner, men det ville være syvmileskridt tilbage, hvis vi gav direktiver. Det er ikke den måde, vi skal løse opgaverne på i vort samfund. Lad nu de enkelte grupper i vores samfund finde ud af, hvordan de har det i deres branche med arbejdstiden, således at de også får en arbejdsdag, som er fornuftig, og som har et

[Bo Kristensen]

indhold, som ikke giver yderligere stress, men giver en dagligdag, som er værd at leve, også på arbejdspladsen.

(Kort bemærkning).

Lilli Gyldenkilde (SF):

De konservatives ordfører holdt selvfølgelig en tale, som der ikke var nogen overraskelser i. Blot én ting vil jeg spørge om ikke den konservative ordfører vil forklare os. Det er den indre logik i, at man ikke kan have flere offentligt ansatte, der bestiller noget, men godt kan have en hel masse offentligt ansatte, som ikke må bestille noget. Det er jo det, der er logikken i, at man tillader, at 346.000-347.000 mennesker går arbejdsløse, og man til gengæld ikke vil være med til at ansætte f.eks. 60.000 flere i den offentlige sektor. Man laver dem bare om til offentligt ansatte, der ikke må bestille noget for penge, i stedet for at lave dem til nogle, der må bestille noget for pengene.

(Kort bemærkning).

Bo Kristensen (KF):

Jeg er lidt ked af, at fru Lilli Gyldenkilde ikke har forstået, hvad jeg har sagt, for når vi taler om ansættelse i den offentlige sektor, er det jo ikke bare spørgsmålet om at give dem en løn; det drejer sig også om at give dem et skrivebord, det drejer sig om at give dem en funktion, og dermed får man altså nogle andre omkostninger end selve den løn, som skal stå i finansbudgettets lønningsregnskab.

Den anden del af det er de omkostninger, der er ved at have en ansat i den offentlige sektor, og det er ingen bebrejdelse for, at man har de omkostninger, men de er altså følgevirkninger af, at man har 1 ansat mere. Det har vi jo oplevet i 1970'erne, at de mange flere, der er blevet ansat, har bevirket, at på mange felter i den offentlige sektor har man et særdeles dårligt arbejdsmiljø.

Ikke engang et skab til sit tøj har man på sin arbejdsplads, for det har der ikke været råd til, for det drejer sig kun om at ansætte flere i den offentlige sektor.

Vi kan tage vores politistationer, hvor der er puttet for mange politibetjente ind i en politistation, uden at der egentlig er nogle rammer, hvor man skaber et ordentligt ar-

bejdsmiljø; i fængselsvæsenet er det det samme osv. osv. Det hjælper altså ikke, at man putter dem derind, der er også den omkostning, der hører med ud over lønnen, således at de får et ordentligt arbejdsmiljø på deres arbejdsplads.

(Kort bemærkning).

Svend Auken (S):

Jeg synes, hr. Bo Kristensen kom med et meget interessant indlæg, og jeg ved, der kommer flere borgerlige ordførere efter ham, så kunne vi på et tidligt tidspunkt få afklaret – for der må selvfølgelig være en argumentation, som ikke bare borgerlige ordførere, men en stor kreds i befolkningen har interesse i at kende – hvorfor man kan udtale sig om indkomstudviklingen på arbejdsmarkedet, som er et rent overenskomstanliggende, men ikke om arbejdstiden?

Jeg er sikker på, at der er en naturlig forklaring på det. Jeg kender den bare ikke.

(Kort bemærkning).

Lilli Gyldenkilde (SF):

Selvfølgelig var det ikke nogen særlig logisk forklaring, vi fik af hr. Bo Kristensen. Hr. Bo Kristensen talte om, at vi mangler skriveborde og vi mangler skabe. Ja men så lad os da producere nogle skriveborde og nogle skabe, for det sætter jo også folk i arbejde.

Det lader sig ikke gøre at argumentere ud fra, at den offentlige sektor må der ikke ansættes flere mennesker i. Vi ved, at i de kommende år skal vi skabe 60.000-70.000 nye job, hvis ikke vi fordeler arbejdet bedre i dette samfund, og så kan det ikke nytte at køre videre med en gammel, gammel, ældgammel konservativ tankegang om, at alt, hvad der foregår i det offentlige, er dårligt, og alt, hvad der foregår i det private erhvervsliv, er godt. Den holder ikke vand.

(Kort bemærkning).

Bo Kristensen (KF):

Det er muligt, at det er gået hen over hovedet på fru Lilli Gyldenkilde, at vi har en finanslov, der har et underskud, og at vi altså på alle mulige måder laver besparelser og oven i købet i disse dage forhandler om fi-

[Bo Kristensen]

nansloven, som er et spørgsmål om, hvor omkostningerne skal ligge i vores samfund.

Det hjælper altså ikke noget kun at tale om løndelen, når vi ansætter en person i den offentlige sektor. Der skal et antal kvadratmeter til kontor, og der skal, som fru Lilli Gyldenkilde sagde, produceres flere skriveborde, men pengene skal komme et sted fra til de flere ansatte i den offentlige sektor, og de er der ikke. Det er dér, vejene skiller, hvis man tror, at der stadig væk er en sluse, og at der ikke er bund i den tomme kasse, der hedder finanskassen.

Må jeg sige med hensyn til indkomstudviklingen til hr. Svend Auken, at de andre aftaler om kortere arbejdstid er jo truffet mellem parterne på arbejdsmarkedet, og derfor er der intet nyt i det her, fordi parterne selv har kunnet finde en løsning i forhold til den produktionsgevinst, der er opnået. En kortere arbejdstid er i virkeligheden en lønforhøjelse, hvis ikke den indgår som en del af overenskomsten.

Anden næstformand (Mette Madsen):

En kort bemærkning til fru Lilli Gyldenkilde, derefter får hr. Svend Auken en kort bemærkning, og så skal vi nok til at komme tilbage til ordførerrækken.

(Kort bemærkning).

Lilli Gyldenkilde (SF):

Må jeg ikke have lov til at sige til hr. Bo Kristensen, som vil fortælle mig noget om nationaløkonomi, at noget af det kan jeg da i hvert fald, selv om jeg ikke er uddannet økonom, og jeg kan da se, at et budget, der bliver belastet med ca. 30 mia kr. årligt, fordi vi tillader os at have så mange tusind arbejdsløse, er ikke tegn på nogen god måde at føre politik på. Der skal produktion til, ja vel, men det er urimeligt at snakke om det store kasseunderskud og så stadig væk finde sig i, at det bliver belastet med 30 mia kr. årligt i arbejdsløshedsunderstøttelse. Dermed være ikke sagt, at man ikke skal udbetale arbejdsløshedsundersøttelse. Det skal vi i et samfund, der kan tillade sig den overklassefilosofi, at man bare kan have arbejdsløse gående.

Men tænk, hvad der kunne sættes i gang for de penge, og tænk, hvor mennesker kunne få det bedre, hvis de kunne få lov til at

bestille noget! Så kunne statsbudgettet såmænd også få det lidt bedre. Det er den tankegang, man ikke kan få de borgerlige partier til at indse skulle ligge til grund for at føre en ordentlig politik på disse områder.

(Kort bemærkning).

Svend Auken (S):

Den omstændighed, at hr. Bo Kristensen ikke svarer på et klart spørgsmål, kunne forlede én til den trøstesløse konklusion, at der ikke var andet svar på det spørgsmål end det gamle ord, at dobbeltmoral er bedre end slet ingen moral.

I håb om, at det ikke er sådan, skal jeg gentage mit spørgsmål, og hvis hr. Bo Kristensen ikke kan besvare det, så er jeg overbevist om, at hr. Tørnæs, som jo som ordfører for venstre kommer til om et øjeblik, vil besvare det: hvordan kan det være helt legitimt at udtale sig om behovet for en stram indkomstudvikling, som er et rent overenskomstansliggende, men ikke legitimt at udtale sig om behovet for en arbejdstidsnedsættelse i forbindelse med overenskomstforhandlingerne?

Jeg ser, at hr. Bo Kristensen modtager manuduktion, og jeg venter på svaret.

(Kort bemærkning).

Bo Kristensen (KF):

Nu vil jeg gøre fru Lilli Gyldenkilde opmærksom på, at det ikke er 30 mia kr., vi betaler, men 25 mia kr. Det ændrer ikke det billede, at der er andre omkostninger end selve lønnen, og derfor nytter det ikke noget, som vi har oplevet det igennem 1970erne, at vi ansætter mere end 300.000 flere i den offentlige sektor, og vi har en større og større gældsætning på vores finanslov. Det er altså ikke lykkedes i 1970erne at gennemføre den politiske udvikling, fru Lilli Gyldenkilde ønsker. Derfor må vi sige, at man må gå en anden vej, og det er omkostningsbevidsthed på disse felter.

Må jeg sige til hr. Svend Auken, at det ændrer ikke ved det billede, at hr. Svend Auken prøver at gøre indkomstudviklingen til et andet spørgsmål. Sagen er jo, at de arbejdstidsforkortelser, vi har fået i vort samfund indtil dato, hver eneste gang er sket efter aftale mellem parterne. Det er altså en erkendelse af, at indkomstudviklingen er noget,

[Bo Kristensen]

parterne selv aftaler; det er ikke noget, nogen regeringer har blandet sig i.

Anden næstformand (Mette Madsen):

Så kommer den sidste korte bemærkning. Jeg gør opmærksom på, at mange ordførere slet ikke har haft ordet i første omgang, og at alle ordførerne stadig har deres anden omgang tilbage, og vi skal jo videre i debatten.

(Kort bemærkning).

Dohrmann (FP):

Jeg synes, at både hr. Svend Auken og fru Lilli Gyldenkilde skulle tage og læse en undersøgelse, der blev foretaget for nogle år siden. Den undersøgelse viste, at lønomkostningen pr. medarbejder var steget nogle og halvfjerds tusinde kroner inden for de sidste år. Samtidig viste undersøgelsen, at den enkelte lønmodtager havde fået 700-800 kr. ud af det, altså reelt til merforbrug, men hele omkostningen hvilede på den enkelte arbejdsplads. Det vil altså sige, at varerne var blevet så meget dyrere. Hvor er pengene så blevet af? Ja, de er havnet i de offentlige kasser, bl.a. ved at ansætte nogle flere i den offentlige sektor.

Hr. Svend Auken og fru Lilli Gyldenkilde har med deres holdning været stærkt medvirkende til, at vi har så mange arbejdsløse, som vi har i dag.

Tørnæs (V):

Hvad var det, fru Lilli Gyldenkilde sagde? Hvis vi mangler nogle skriveborde i den offentlige sektor, så producerer vi bare nogle, og så finder vi såmænd nok noget at sætte de mennesker til, som vi sætter bag ved dem. Var det professor Parkinson, der sagde noget om det?

Tak til arbejdsministeren for en god redegørelse om det både for samfundet som helhed og for den enkelte meget vigtige spørgsmål om arbejdstidens tilrettelæggelse og vilkår. Der er jo lang tradition for, at arbejdstidens længde afgøres ved aftaler mellem arbejdsmarkedets parter. Vi synes, det er fornuftigt, at det foregår på den måde, og vi har ikke noget som helst ønske om at lave om på det princip. Det er et overordentlig vigtigt spørgsmål for hele samfundet, og det er derfor også nyttigt, at vi har den diskussion her i dag.

Arbejdstiden fastlægges i høj grad ud fra traditionelle kriterier. Langt den største part af lønmodtagernes arbejdstid lægges således fast inden for relativt stive rammer, og arbejdstiden kommer til at ligge på stort set samme tidspunkter af døgnet hver dag. Spørgsmålet er, om det er muligt at ændre på disse forhold i form af at få blødet de stive rammer op. Jeg er overbevist om, at der er et voksende behov for og for så vidt også et voksende ønske hos den enkelte lønmodtager om at få bedre mulighed end i øjeblikket for at tilrettelægge dennes egen arbejdsdag efter mere individuelle hensyn.

Vi er meget tvivlende over for, om en generel arbejdstidsnedsættelse eksempelvis til 35 timer vil have nogen som helst beskæftigelsesfremmende effekt. Vi er især bekymrede for, at det vil gå ud over beskæftigelsen i de mindre virksomheder, hvor man har et par medarbejdere.

I den forbindelse er vi bekymrede for, at det svækker konkurrenceevnen, hvad enten det sker med eller uden lønkompensation. Vi frygter således, at en massiv arbejdstidsnedsættelse vil svække produktionen og dermed i virkeligheden få den modsatte effekt af, hvad der var tilsigtet. En arbejdstidsnedsættelse, der svækker konkurrenceevnen, er i virkeligheden efter vores opfattelse et udtryk for en usolidarisk holdning over for de arbejdsledige.

Vi har derimod den opfattelse, at en mere fleksibel tilrettelæggelse af arbejdstiden vil kunne være til gavn for den enkelte lønmodtager, men også til gavn for produktion og beskæftigelse. Den tekniske udvikling betyder, at der skal investeres flere og flere penge i hver enkelt arbejdsplads, og der er derfor et stort behov for at udnytte disse investeringer bedst muligt for at sænke produktionsomkostningerne.

En mere fleksibel arbejdstid med bedre udnyttelse af produktionsapparatet i flere af døgnets timer vil nedsætte de generelle omkostninger og dermed øge beskæftigelsen. Vi tror ikke på, at der findes en bestemt arbejdsmængde, der skal fordeles. Arbejdsmængden er meget afhængig af vores evne til at konkurrere, og derfor vil en bedre udnyttelse af virksomhedernes investering så klart forbedre konkurrenceevnen.

Vi tror også på, at en mere fleksibel arbejdstid er til gavn for den enkelte lønmod-

[Tørnæs]

tager, også ud fra familiemæssige hensyn. Der er forskellige ønsker og forskellige behov. Nogle synes, det er bedst at have en arbejdsuge på 40 timer, andre måske 30 og andre måske kun 20, måske også fordelt på døgnets timer. Det er klart, at det ikke umiddelbart er muligt på alle virksomheder at foretage noget sådant på én gang, men vi er overbevist om, at det sagtens kan lade sig gøre mange steder at få en arbejdstidstilrettelæggelse, som er betydelig mere i overensstemmelse med dels virksomhedens behov, dels den enkelte ansattes behov.

Det er i den forbindelse forbausende, at ifølge redegørelsen har lønmodtagerorganisationerne, herunder LO og FTF, åbenbart ikke den opfattelse, at man ad den vej tilgodeser den enkeltes tarv, men at det alene fra arbejdsgiverside synes at være en væsentlig faktor, at arbejdstiden tilrettelægges på en sådan måde, at den enkelte lønmodtagers ønsker i videst mulig udstrækning tilgodeses.

Hele diskussionen om deltid og flekstid er af nogle blevet udlagt som et angreb på kvindernes tilknytning til arbejdsmarkedet. Det er efter vores opfattelse helt forkert. Vi er tværtimod overbevist om, at det familiemæssigt vil have en overordentlig gavnlige effekt, i det omfang begge forældre får en mere fleksibel og individuel arbejdstid.

Vi tror også på, at en mere fleksibel arbejdstidstilrettelæggelse vil kunne forbedre mulighederne for efteruddannelse. Med hensyn til hele spørgsmålet om de ældres tilknytning til arbejdsmarkedet er det vores opfattelse, at mange ældre arbejdstagere ønsker en blidere afgang fra arbejdsmarkedet. De ønsker, hvor det er muligt, nogle år før pensionsalderen at få en mere fleksibel overgang til pensionisttilværelsen. I overenskomstforhold og lønforhold forudsættes det jo i dag, at man har 100 pct. arbejdssevne, indtil man skal begynde pensionisttilværelsen.

Vi er således af den opfattelse, at der er et meget stort behov for en mere smidig tilrettelæggelse af arbejdstiden, så den passer til flest mulige individuelle behov og ønsker. Vi er derfor meget parate til at gå ind i en diskussion om de initiativer, der måtte være nødvendige for at støtte og fremme mulighederne for en mere fleksibel arbejdstidstilrettelæggelse. Efter vores opfattelse er det arbejdstiden, der skal indrettes efter lønmodta-

gernes og virksomhedernes ønsker og behov, ikke omvendt.

Lilli Gyldenkilde (SF):

Arbejdsministerens redegørelse bærer tydeligt præg af både regeringens og arbejdsministerens ulyst til at gøre det stykke arbejde, der er blevet dem pålagt, og hvis ikke det var for det omfattende bilagsmateriale, hvoraf man tydeligt kan se, hvem der seriøst har arbejdet med problemstillingerne, var redegørelsen en meget tynd kop te. Den er helt klart et udtryk for regeringens politik på området, som er de korslagte armes politik. Der skal ikke gøres noget, for det hellige almindelige erhvervsliv skal nok finde ud af det. Sådan!

Redegørelsen bærer præg af, at regeringen og arbejdsministeren er enige med Dansk Arbejdsgiverforening på alle punkter, hvor de påpeger en række økonomiske problemer ved arbejdstidsnedsættelsen. Karakteristisk nok har man ikke taget det med, som er allervigtigst, nemlig at finde ud af, hvor de flaskehalse er, vi taler så meget om, hvor vi skal have uddannet folk, sådan at vi kan få fyldt op efterhånden, for ingen, som er ved sine fulde fem, tror vel på, at vi kan blive ved med at have en 40 timers arbejdsuge her i landet.

Redegørelsen er efter min bedste mening kulsort, og den lover ikke godt for fremtiden.

Vi har i SF påpeget i årevis nødvendigheden af en arbejdstidsnedsættelse, vel at mærke af den daglige arbejdstid. Der står ingen steder skrevet, at vi skal indrette os så tosset i vort samfund, som vi rent faktisk gør med en arbejdstid på 8 timer daglig, hvortil ofte kommer en lang transporttid. Børnefamilierne får for lidt tid til at tage sig af hinanden. Kvinderne, der stadig har dobbeltarbejde, får det uforholdsmæssigt hårdt, da de er nødt til at have et arbejde for at kunne betale regningerne og i øvrigt er afhængige af andre, hvis ikke de tjener en løn.

Derfor er der mange, som vælger de løsninger, som man så smukt heroppefra kalder individuelle løsninger og flekstid, og hvad det ellers hedder, uden at man egentlig siger noget om, hvad holdningen er bag det. De vælger deltidsarbejde, for ellers kan de ikke holde til det hårde liv, og resultatet kender vi: deltidsarbejde er blevet et specielt område

[Lilli Gyldenkilde]

for kvinder, og følgen er desværre, at de arbejder under dårligere økonomiske vilkår end mænd.

At vi indretter os så tosset, har såmænd også andre følger. Nogle mennesker bliver simpelt hen slidt op før tiden ved hårdt, slidssomt arbejde, og hvis vi ser lidt på SiD-området, så viser det sig, at der er alt for mange, der ikke får lov til at leve så længe, at de kan få lidt glæde af pensionisttilværelsen. Dette er sagt, selv om vi har fået en efterlønslov, som vi uanset dens skønhedsfejl er glade for. Redegørelsen taler om – også borgerlige politikere, her var det hr. Tørnæs – at man skal have flekspension eller deltidspension eller gå ned i pensionsalder. Vi vil foretrække og meget gerne være med til at diskutere en nedsættelse af efterlønsalderen. Det mener vi er en meget bedre ordening.

Det mest katastrofale er dog, at samtidig med, at nogle slider sig op for tidligt, har vi indrettet os så tosset, at vi tillader, at andre overhovedet ikke kan få arbejde. Og værst af alt er, at generationer af unge – flertallet er unge kvinder, det ved vi – i disse år er tabt henholdsvis tabes på gulvet, fordi de hverken kan få arbejde eller uddannelse. De sættes over på en håbløshedens pension, som er bistandshjælp. Det er, hvad masser af unge tilbydes af vort samfund i disse år. Det er en helt utrolig usolidarisk holdning, de unge udsættes for herindefra, fra erhvervlivets og for den sags skyld også fra nogle arbejders side, som er bange for selv at blive ledige og derfor, hvad skal man sige, sørger lidt godt for sig selv.

Der er ingen vej udenom. Vi ved, at alle prognoser viser, at ledigheden vil vare ved, og at den vil stige. Vi ved, at den tekniske udvikling sker ret hurtigt i disse år, og vi ved nogenlunde, hvordan tilgangen til arbejdsmarkedet bliver indtil 1995. Det er der jo prognoser for, og hvis ikke de er 100 pct. rigtige, så er de i hvert fald en strømpil.

Som jeg tidligere har sagt, skal vi skabe 60.000–70.000 job årligt de kommende 10 år, hvis vi skal fortsætte med at have en 40 timers arbejdsuge, og det er klart, at det lader sig ikke gøre. Det lod sig heller ikke gøre i de såkaldte glade 1960'ere, hvor vi havde noget, der lignede fuld beskæftigelse.

Når jeg har sagt disse ord om teknolog udviklingen, som sker hurtigt i øjeblikket, så er det ikke, fordi SF er noget maskinstormer-

parti. Vi synes, vi skal bruge den teknik fornuftigt, som fremkommer, men vi er indstillede på, at det skal være mennesker, der skal styre teknikken, ikke omvendt.

Man kan spørge: ja men er det så nok at nedsætte arbejdstiden til 7 timer daglig? Det mener vi i SF ikke det er. Vi mener, der skal mere til, og vores mål er at få en 6 timers arbejdsdag. Det ved vi godt vi ikke når på én gang, men vi må advare mod at tro på, at det vil give mere beskæftigelse at nedsætte arbejdstiden med 1 time ugentlig. Det ser vi i bilagene at der er nogle der foreslår. Det vil være nødvendigt med ét hug at få en 35 timers arbejdsuge i en overenskomstperiode for at sikre merbeskæftigelsen.

Dette anliggende er selvfølgelig, som flere har sagt, først og fremmest et overenskomstspørgsmål, ikke mindst på baggrund af kompensationsspørgsmålet. Men vi må da have lov at diskutere det herinde, og vi må have lov at sige, at der er mange, der ikke vil være indstillede på en arbejdstidsnedsættelse, hvis ikke de får kompensation, så derfor skal det sikres. Det vil så vise sig, at der kan findes modeller, der sikrer de lavtlønnede, så de kompenseres fuldt ud.

Hertil kommer, at der må laves ordninger, så alt overarbejde afspadsres. Dette kan gøres via overenskomster, men det kan også gøres via lovgivning. Også betalt frihed til uddannelse og sabbatordninger hører med til de fordelingsstiltag, der efter SFs mening må sættes ind med, så vi kan få en retfærdig fordeling af arbejdet i dette land.

Som enhver kan høre på det, der her er sagt, er SFs løsningsforslag nogle ganske andre end regeringens, Dansk Arbejdsgiverforenings og arbejdsministerens forslag.

Der siges noget i redegørelsen om flekstid og om at åbne mere op for deltid. Det mener vi ikke i SF er nogen løsning overhovedet. Alle de smukke ord om, at det skal være muligt at indrette sig individuelt, kan vi ikke bruge til noget, for hvad er det, der ligger bag? Man har ikke forstået et klap af arbejderbevægelsens historie, som går ud på, at man må gå sammen om at skabe fælles løsninger. Det kan godt være, at det af og til kan forekomme en og anden lidt vel stramt, men der er ingen vej udenom. Man må gå sammen om at lave disse ting. Vi ved også, at når fagbevægelsen skal opstille overenskomstkra v, bliver et af kravene, at nu skal vi

[Lilli Gyldenkilde]

altså have arbejdstiden sat ned. Det krav var fremme allerede sidste gang, og vi ved, at det vil komme frem med større styrke næste gang, og det varer jo ikke så længe.

Derfor burde det være muligt herinde at få skabt et flertal for, at vi må have nedsat arbejdstiden, og så lade arbejdsmarkedets parter forhandle så langt, de overhovedet kan, på det her område. Det kan ikke nytte noget, at folketinget vil vaske hænder og sige: det kommer ikke os ved, det er kun et spørgsmål mellem arbejdsmarkedets parter. Det er det i selve forhandlingen, det mener vi også i SF, men vi kan ikke påstå, at vi vil føre noget, der ligner en økonomisk forsvarlig politik herinde, hvis ikke vi vil være med til at fjerne de hurdler, der må fjernes. En af dem, en af de meget store, er, at vi lægger en politik til rette, der gør det lettere at få forhandlet igennem, at vi får nedsat arbejdstiden.

Lone Dybkjær (RV):

Jeg skal takke for redegørelsen og sige, at den giver en udmærket opremsning af organisationernes holdning og nogle positive meldinger fra regeringen om, at arbejdstid sandelig er et vigtigt problem, og en udmærket angivelse af, hvad regeringen så vil gøre ved det, nemlig absolut ingenting. Det vil man ikke blande sig i. Regeringen er tilsyneladende fuldstændig upåvirket af alle de meldinger, der er kommet fra organisationerne. Man kan, som andre ordførere også har været inde på, sige, at det er total afskrift af, hvad Dansk Arbejdsgiverforening mener, når regeringen konkluderer:

»Regeringen er skeptisk over for de beskæftigelsesmæssige og samfundsøkonomiske virkninger af en *nedsat arbejdstid*. Der er tale om en kompliceret beslutning, som næppe uden videre vil virke efter hensigten.«

Der blev faktisk vedtaget en dagsorden sidste år, for at man skulle prøve på at få gjort denne beslutning en anelse mere gennemskuelig.

Jeg synes, at regeringen fuldstændig overser 2 hovedargumenter. Det ene er, at arbejdstidsforhold er et centralt element i hele indkomstpoltikken. Uanset hvad den konservative ordfører siger, kan man da ikke forestille sig, at man kan lave nogle indkomstrammer og nogle indgreb, som vi har gjort det her i folketinget, og så sige: arbejds-

tid har overhovedet ikke noget med det at gøre. Jo, det har det så sandelig, og mig bekendt har regeringen tænkt sig at fortsætte indkomstpoltikken. Det er det radikale venstre i øvrigt enig i. Vi har selvfølgelig noteret os, at der er en vis uoverensstemmelse mellem regeringspartierne om, hvordan og hvornår og sådan noget – men alligevel. Hovedsigtet er klart nok: indkomstpoltikken skal fortsætte. Det mener vi også den skal, og hvis den skal det, så må vi inddrage arbejdstiden som et af elementerne i indkomstpoltikken.

Det andet argument er, at regeringen jo selv er aftalepartner. Regeringen er arbejdsgiver for hele den offentlige sektor, og der er naturligvis ikke tale om, at det skal indebære, som hr. Bo Kristensen åbenbart kun kan se, at regeringen skal lovgive. Nej, men regeringen må da have en holdning, når regeringen er den ene part i en aftale, og den offentlige sektor er efterhånden, som regeringen jo ved forskellige lejligheder har gjort opmærksom på, ikke så lille endda.

Denne redegørelse kan i virkeligheden kun undskyldes med, at den er afgivet den 14. december 1983, hvor regeringen stadig kunne sige, den var en slags nødhjælpsregering, fordi socialdemokratiet havde givet op. Men den går altså ikke længere. Denne regering har markeret, at den vil sidde i en valgperiode, og så må den også have et perspektiv vedrørende arbejdstiden, og det er noget andet. Vi tror ikke, det er nogen god idé, bortset fra hvis det er frivilligt.

Jeg skal i øvrigt ikke, som andre ordførere har været inde på, gentage debatten fra sidst. Selv om det er et nyt folketing, går jeg ud fra, at de også er i stand til at slå op i de gamle spalter.

Jeg vil blot sige, at det er rigtigt, at der var 2 elementer fremme, nemlig det menneskelige aspekt og den beskæftigelsesmæssige side.

Der er ingen, der er uenige i, at det vil være godt af menneskelige grunde at nedsætte arbejdstiden. Den eneste grund til, at det ikke kan lade sig gennemføre, er faktisk, hvis det øger arbejdsløsheden. Så kan vi ikke tillade os at gøre det. Det er helt klart, for så er der meget store menneskelige omkostninger, der kan komme ind i billedet. Men vi ved faktisk ikke, om det vil være tilfældet. Der er da undersøgelser, der tyder på, at det vil gå i den anden retning.

[Lone Dybkjær]

Så er der hensynet til beskæftigelsen. Med den arbejdsløshed, vi har og fortsat kan forvente at have, har vi faktisk ikke råd til at lade noget som helst være uforsøgt for at nedbringe arbejdsløsheden, og arbejdstidsnedsættelse er altså en af de muligheder, vi er nødt til at vurdere. Der er uenighed om, hvor meget det kan betyde, og det er også derfor, vi er nødt til konkret at finde ud af, hvad det kan indebære. Jeg personlig tror, at nedsættelse af arbejdstiden vil give noget på beskæftigelsesområdet, naturligvis i varierende omfang. Nogle steder vil det ikke give noget, men andre steder vil det give noget.

Derfor er det nødvendigt, at vi tager fat på det her. Jeg mener, at regeringen passende kunne begynde med den offentlige sektor, hvor regeringen selv er arbejdsgiver. Hvordan kan man forestille sig en arbejdstidsnedsættelse i den offentlige sektor? Hvordan kan det gennemføres? Hvilke praktiske problemer rejser der sig? Hvilke andre problemer rejser der sig? Jeg må til hr. Bo Kristensen sige, at der bliver nok andre problemer end dem med skabene og skrivebordene og sådan nogle ting. Det er nødvendigt, fordi regeringen, som jeg sagde, selv er aftalepartner. Den må spille ud, og det er klart, at regeringen ikke kan foretage noget fornuftigt udspil på nuværende tidspunkt, fordi den ikke har noget fornuftigt grundlag. Hele beslutningsgrundlaget er utilstrækkeligt.

Så kan regeringen sige, at den ikke mener, at arbejdstiden skal nedsættes i den offentlige sektor. Jeg er ikke enig i det. Jeg mener, det er en forkert holdning. Men så vil jeg godt spørge: hvad gør regeringen, hvis der nu kommer en arbejdstidsnedsættelse på det private arbejdsmarked? Skal det offentlige så fortsat have 40 timers arbejdsuge, eller hvad forestiller regeringen sig? Det er selvfølgelig helt illusorisk, at det offentlige, hvis der gennemføres en arbejdstidsnedsættelse på det private arbejdsmarked, ikke kommer ind i billedet.

Så kan jeg love og garantere for, at regeringen med det grundlag, vi har i dag, vil stå med håret i postkassen – for nu ikke at bruge mere mandhaftige udtryk – og så kan man virkelig som regering komme til at foretage sig noget ganske pludseligt. Jeg kan også love og garantere for, arbejdsminister, at der virkelig kan komme nogle skadevirkninger, hvis den offentlige sektor pludselig skal til

fuldstændig uden nogen forudsætninger at forhandle som arbejdsgiver om nedsat arbejdstid. Så aner man virkelig ikke, hvad konsekvenserne vil blive.

Derfor synes jeg godt, at man kan undre sig over, om regeringen overhovedet har set de bønner, som organisationerne kommer med om nærmere vurderinger og analyser osv. Det kan jo godt være, at organisationerne gør det, fordi de måske har en fornemmelse af, at det kunne være, at det private arbejdsmarked ville beslutte nedsættelse af arbejdstiden som et af prioritetsområderne. Hvis regeringen ikke tror på de danske arbejdsmarkedspolitiske signaler, hvad så med alle dem fra Europa i øvrigt? Hvad med det, der foregår i Tyskland, og hvad med det, der foregår andre steder? Det kunne man i det mindste prøve på at lytte efter.

Vores konklusion er altså, at regeringen må, for at sige det meget pænt, fortsætte sit arbejde med vurdering af en arbejdstidsnedsættelse, med vurdering af arbejdstidspolitikken, i lyset af, at indkomspolitikken skal fortsættes, og i lyset af, at en arbejdstidsnedsættelse ikke må være uforsøgt og ikke må være uvurderet, når vi kigger på de beskæftigelsesproblemer, vi har, og at regeringen må fortsætte det arbejde for, at regeringen kan være beredt på det tidspunkt, da vi måske får en arbejdstidsnedsættelse på det private arbejdsmarked.

Det radikale venstre skal derfor foreslå, at regeringen straks nedsætter en hastearbejdsgruppe, en lille ekspertgruppe, der meget nøje vurderer hele denne situation og på en helt anden måde, end det er sket i den redegørelse, der her er tale om. Det skal være en lille gruppe, for den skal være færdig allerede i sommer. Ellers kommer regeringen uhjælpeligt bagefter. Denne gruppe må kunne trække på eksperter rundt om i alle systemerne, hvad enten det er ministerier, hovedorganisationer, kommuner, eller hvad ved jeg.

Forudsætningen for det er, at serviceniveauet ikke skal falde, og at der ikke står besparelser øverst på listen. Det kan godt være, at der skal foretages nogle ændringer i disse ting, men så skal det bare ske i en anden sammenhæng. Det skal ikke blandes ind i en vurdering af en arbejdstidsnedsættelse.

Jeg vil godt sige, at det ikke er et forkromet overblik, der skal være resultatet af arbejdet, men nogle meget konkrete vurderin-

[Lone Dybkjær]

ger område for område med angivelse af problemer, f.eks. flaskehalse og midler til at fjerne dem, bl.a. uddannelse og omskoling. Vi har de makroøkonomiske analyser. Dem har vi set flere af. De taler også for, at en arbejdstidsnedsættelse rigtigt gennemført kan hjælpe på beskæftigelsen, men vi mangler altså de meget konkrete analyser, der viser, hvordan det kan lade sig gøre.

Der er ingen tvivl om, at det radikale venstres perspektiv er, at vi får en arbejdstidsnedsættelse – jeg tror, vi får det helt af sig selv, for den sags skyld – og at vi skal prøve på at etablere en mere fleksibel arbejdstid, som også venstres ordfører var inde på. Vi kan bare ikke komme nogen skridt ad denne vej, hvis ikke vi får et bedre grundlag at vurdere tingene på, fordi vi risikerer blot at øge arbejdsløsheden, og det var ikke det, der var meningen med det.

Vores perspektiv er altså, at vi af menneskelige grunde får en nedsat arbejdstid. Vi mener, at vi skal arbejde henimod det, hvis ikke det betyder, at vi øger arbejdsløsheden i øvrigt eller bringer os i større økonomisk uføre, end vi i øvrigt er i. Det afgørende er nu, at regeringen får sat det arbejde i gang, som den faktisk burde have sat i gang den 24. maj sidste år, da folketinget vedtog den dagsorden. Det skal vi opfordre regeringen til. Ellers tror vi, det går galt, når vi kommer til de overenskomstforhandlinger, der skal foregå her i løbet af året og til næste år, og hvor regeringen jo som chef for den offentlige sektor er en meget vigtig del.

(Kort bemærkning).

Svend Auken (S):

Jeg vil gerne sige til fru Lone Dybkjær, at jeg var glad for at høre hendes tale her. Den analyse af den redegørelse, vi diskuterer i dag, svarer nøje til den analyse, jeg har foretaget. Jeg mener, vi har mistet – i strid med folketingets vedtagelse, som også fru Lone Dybkjær sagde det – kostbare måneder i analysearbejdet. Jo tættere vi kommer på de faktiske overenskomstforhandlinger, jo sværere bliver det at lave disse ting i en nogenlunde afslappet atmosfære. Derfor vil jeg gerne give tilslutning til det forslag, fru Lone Dybkjær har stillet, men med forhistorien i baghovedet er vi nødt til ved den forespørgselsdebat, der kommer inden længe, nøje at

præcisere, hvad det er for en opgave, vi gerne vil have løst, sådan at arbejdsministeren – for jeg tror, arbejdsministeren er meget mere positiv end hendes redegørelse; det kan jeg selvfølgelig tage fejl i – har et rygstød over for hr. Tørnæs og venstre og det konservative folkeparti og vennerne i Dansk Arbejdsgiverforening. Jeg tror, det er nødvendigt, at der er denne præcisering, og jeg kan sige, at det forslag, som fru Lone Dybkjær her har stillet, er der, så vidt jeg kan vurdere det, et klart flertal for i folketinget, altså for at man kommer videre ad de baner, der er skitseret.

Bente Juncker (CD):

Jeg vil også gerne takke ministeren for redegørelsen.

Til indledning vil jeg gerne slå fast, at centrum-demokraterne til trods for den store arbejdsløshed stadig står fast på, at en nedsættelse af den ugentlige arbejdstid alene afgøres ved forhandling mellem arbejdsmarkedets parter. Vi ønsker altså ikke tvang her fra folketingets side.

Det kan jo være fristende i en tid med så mange arbejdsløse at medvirke til en tvungen nedsættelse af arbejdstiden fra de ca. 40 timer til 35 timer. Umiddelbart kan det se ud til, at det vil give flere arbejdspladser, og jeg skal da heller ikke helt afvise, at det på få store virksomheder vil kunne give nogle flere arbejdspladser, ligesom det sikkert ville kunne give det inden for den offentlige sektor, hvis man vil det. Men vi støder uvilkårligt på nogle økonomiske problemer. De få virkelige store virksomheder, vi har herhjemme, vil få nogle øgede omkostninger. Den offentlige sektor vil også få øget omkostningerne, øget udgifterne betydeligt, og det er ikke ligefrem det, CD ønsker i disse år. Vi ønsker tværtimod at begrænse de offentlige udgifter.

Nedsat arbejdstid med lønkompensation er fuldstændig urealistisk, også når det gælder små og mellemstore virksomheder, og det er jo hovedstrukturen i hele det danske erhvervsliv. Vi mener derfor ikke, at tiden for øjeblikket er til at pålægge erhvervslivet disse øgede byrder i form af øgede lønudgifter, flere direkte personaleomkostninger og øgede bidrag samt udvidelse af maskinpark osv. Vi synes simpelt hen ikke, at det er nogen god idé.

[Bente Juncker]

Det, vi synes der er en god idé, er arbejdstidstilrettelæggelsen. Det går vi ind for i CD. Det kan undre, at man fra ligestillingsrådets side ønsker, at der tages hensyn til børnefamilierne, men samtidig afviser at udvide muligheden for deltidsarbejde. CD forstår ikke denne indstilling. Jo, vi forstår udmærket ønsket om, at der vises hensyn til børnefamilierne, men det mener vi ikke man gør ved at afvise deltidsbeskæftigelse, sådan som for øvrigt også store dele af fagbevægelsen gør. Tværtimod mener vi i CD, at det er noget meget vigtigt for børn, at forældrene får mulighed for at være mere sammen med dem. Dette forudsætter naturligvis ikke deltidsbeskæftigelse, men det er én af vejene til at undgå den voksende institutionalisering, uden at der derfor siges noget kritisk om institutionerne som sådan.

En anden vej, der kan gås, for at familier med børn, forældre og bedsteforældregenerationen kan være mere sammen, er selve den arbejdstidstilrettelæggelse. Hvordan den bedst kan finde sted, giver redegørelsen ikke svar på, og det er forståeligt nok, idet det er umuligt at give en opskrift, der er egnet for alle typer af virksomheder. Derfor må en eventuel arbejdstidstilrettelæggelse i høj grad være betinget af, hvad der tjener den enkelte virksomhed og dens ansatte bedst.

En model kunne for nogle virksomheder være to skift à 6 timer i stedet for ét à 8 timer. Produktionsapparatet ville være i brug 4 timer mere pr. døgn, og for børnefamilierne ville der derigennem åbne sig mulighed for selv at klare børnepasning og opdragelse, hvis man ønsker dette. Flexibiliteten i dette store spørgsmål må gå frem for en færdig opskrift, en stor central model, som siger: vi ved, hvad der er godt for jer alle.

Som sagt, de kommende år må tage sigte på, at det må blive lettere at bevæge sig rundt på arbejdsmarkedet. Hele arbejdsmarkedets struktur er baseret på regler fra tiden, hvor vi havde den fulde beskæftigelse. Vi bør nok lempe lidt her, og jeg tænker på, at det bør være lettere at bryde faggrænserne. Brydes disse lempeligt op lidt efter lidt, gør vi arbejdsmarkedet langt mere fleksibelt, også for børnefamilierne.

På længere sigt mener CD, at en fordeling af det eksisterende arbejde er nødvendig. Det er deprimerende at gå ledig, og vi må indse, at vi ikke får fuld beskæftigelse igen, som vi

havde det i 1960'erne. CD har altid sagt, at arbejdsløshedsproblemet ikke kan løses med et snuptag. Det er et problem, som alle de vestlige industrialiserede lande har. Derfor siger vi så: lad os se på en deling af den eksisterende arbejdsmængde, naturligvis under hensyntagen til, hvad der passer virksomhederne og de enkelte, og i samarbejde med arbejdsmarkedets parter.

Dohrmann (FP):

Heldigvis er det således, at man stort set kan sige, at hele det danske arbejdsmarked er præget af fred og fordragelighed. Rundt om i landet ser man, at i almindelighed kan såvel lønmodtagere som arbejdsgivere, ikke alene på de mindre og mellemstore virksomheder, men også på de større, gå og finde ud af det sammen uden den store indblanding. Vi ved da udmærket godt, og det er allerede kommet til udtryk her i dag, at nogle politiske partier forsøger at slå politisk plat på arbejdsmarkedsforholdet. Men som sagt, stort set finder man ud af det rundt om. Begge parter ved, at hvis omkostningerne bliver for høje, kan varerne ikke sælges, og det resulterer ikke alene i, at vi går glip af den indtægt, at samfundet går glip af den, men sandelig også i, at de enkelte virksomheder ikke kan klare sig i konkurrencen og derfor bliver nødt til at afskedige nogle folk.

Vedrørende arbejdstidens længde vil jeg godt sige, at der er ingen, der siger, at de 40 timer lige præcis er de vises tal, at det lige præcis er det, vi skal regne med at den enkelte skal have som arbejdstid i årene fremover. Det afhænger bl.a. af den teknologiske udvikling. Hvis den bliver således, at vi har råd til at sætte arbejdstiden ned og sætte nogle maskiner ind i stedet for og stadig væk kan producere varerne til de rigtige priser, ja men så er det da i orden. Det ville da være dejligt, hvis vi på et tidspunkt kom langt, langt længere ned i arbejdstid, end vi kender det i dag. Derfor vil jeg godt sige, at de største bekæmpere af en arbejdstidsnedsættelse er faktisk de politiske partier, som optræder som maskinstormere, og som forsøger at kritisere, hver eneste gang der kommer en teknologisk udvikling i retning af, at man kan udføre noget arbejde langt mere rationelt, end man gør i dag.

[Dohrmann]

Vedrørende arbejdstiden i øvrigt vil jeg godt sige, at det er ingen hemmelighed, at ikke ret mange lønmodtagere har råd til at give afkald på 5 timers løn om ugen. Der er heller ingen virksomheder, der har råd til at betale for 5 timer, de ikke får noget arbejde udført i. Derfor er der på nuværende tidspunkt slet ikke økonomisk dækning for den arbejdstidsforkortelse, man gør sig til talsmand og talskvinder for.

Der er også en anden ting, som fru Lilli Gyldenkilde var inde på, og det er deltidsarbejde. Her har vi også set nogle politiske partier, som voldsomt har angrebet de mennesker, som f.eks. kun har tid til at gå 4 timer ud på arbejdsmarkedet. Jeg synes, det er en fuldstændig vanvittig tanke. Det er da kun dejligt, at der er nogle, der vil gøre en indsats for samfundet ved at påtage sig et stykke deltidsarbejde. Det skal vi da alle sammen være glade for. Derfor vil det da være fuldstændig vanvittigt, hvis man vil forsøge – ikke alene fra visse organisationer, men også herindefra – at lægge det for had.

Vi vil gerne sige til regeringen, at vi mener faktisk, den hurtigst muligt bør indkalde begge arbejdsmarkedets parter og forklare dem, at af hensyn til betalingsbalancen, af hensyn til beskæftigelsen er der altså ikke råd til nogen arbejdstidsforkortelse i denne omgang. Regeringen skal også fortælle parterne, at lønstigninger, almindelige lønstigninger som sådanne, er der heller ikke råd til. Men samtidig skal regeringen forklare organisationerne, at de høje skatter, vi har for øjeblikket, stiger i hvert fald ikke, men dem agter regeringen at sætte ned.

Som jeg sagde i den korte bemærkning, jeg havde, er det fuldstændig vanvittigt, som omkostningsniveauet er steget inden for de sidste mange år, uden at lønmodtagerne reelt har fået noget ud af det. Resultatet af den politik, der er ført, ser vi altså i form af de mange, mange tusinde arbejdsløse.

Jeg er helt sikker på, at hvis et flertal herinde i folketinget vil stå bag regeringen i den politik, at man simpelt hen sagde, at nu drejer det sig for alt i verden om at holde omkostningsniveauet nede, lønfremgang gives gennem skattelettelser, så ville det medvirke til, at vi ville se en investeringslyst, som vi ikke har set i mange, mange år. Det vil så igen give langt, langt flere arbejdspladser. Og ydermere kunne de varer, der derved blev

produceret, give penge, som vi kunne bruge til at tilbagebetale den store gæld, vi har til udlandet. Det ville være den rigtige politik. Derfor håber jeg, at regeringen snarest muligt indkalder parterne og tager en fornuftig snak med dem. Selv inden for de mest rabiate fagbevægelser findes der trods alt folk, som hvad angår beskæftigelse og omkostningsforhold og lignende er langt, langt enige i de tanker, jeg her gør mig til talsmand for.

Det vil simpelt hen være det eneste rigtige, at regeringen så hurtigt som muligt får søgt at forklare arbejdsmarkedets parter, at det er den linje, man agter at køre herindefra. Det vil gavne alle, uanset hvilket politisk tilhørsforhold de i øvrigt har.

(Kort bemærkning).

Lilli Gyldenkilde (SF):

Tre ting. Hvis man kørte videre med den argumentation, hr. Dohrmann her kommer med, svarer det til, at man skulle sætte arbejdstiden op til 72 timer igen. For vi har hørt akkurat de samme udsagn, akkurat den samme argumentation, hver eneste gang der her i landet har været tale om, at nu skulle vi have arbejdstiden sat ned, helt tilbage fra da man havde 72 timers arbejdsuge. Der er intet nyt under solen.

Når hr. Dohrmann her siger, at selv blandt rabiate fagforeningsfolk – jeg ved ikke rigtig, hvad det er for nogle – er der folk, som er fornuftige nok til, at de godt kan se, det er rigtigt, hvad hr. Dohrmann siger, så må jeg sige, at det tror jeg simpelt hen ikke på. Jeg kunne godt tænke mig at få det bevist, at der overhovedet skulle være nogen, som sidder i en interesseorganisation og skal varetage denne interesseorganisations medlemmers tarv, som på nogen måde kan være enige i det, som hr. Dohrmann stod her og sagde om en arbejdstidsnedsættelse. Det lader sig ikke gøre.

Hr. Dohrmann klandrede bl.a. mig ved navns nævnelse for at tale ondt om deltidsarbejdende. Nej, hr. Dohrmann, jeg lagde vægt på – hr. Dohrmann kan komme ned og se det i mit manuskript dernede – forståelse for de mennesker, og her er der tale om kvinder, som ikke kan klare både at gå på arbejde og have et dobbeltarbejde ved, at de skal klare det hele derhjemme med børn og det hele, og

[Lilli Gyldenkilde]

som derfor vælger deltidsarbejde. Jeg lagde vægt på at sige, at jeg forstår dem godt, men til gengæld appellerer jeg også til, at de vil forstå, at det er en generel arbejdstidsnedsættelse, der skal til, sådan at hr. Dohrmann med andre mænd også kan indse, at det arbejde, der findes i et hjem, det er fællesopgaver, som man skal være to om, og som ikke skal pålægges den ene part alene. Vi ønsker ikke på nogen måde at udvide mulighederne for at skabe mere deltidsarbejde, for vi vil have en samlet arbejdstidsnedsættelse, så vi kan være solidariske med hinanden – hvis ellers det er et udtryk, hr. Dohrmann kender.

(Kort bemærkning).

Dohrmann (FP):

Jeg tror egentlig, at jeg er mindst lige så solidarisk med først og fremmest de arbejdsløse, som fru Lilli Gyldenkilde er. Hvis fru Lilli Gyldenkilde kiggede tilbage og så på lønomkostningerne og på, hvad der gavner den enkelte lønmodtager, så ville fru Lilli Gyldenkilde måske ikke være 100 pct. enig med mig, men i hvert fald være enig i de tanker, jeg står for. Enhver kan se ved at kigge blot 5–6 år tilbage, hvad den holdning, fru Lilli Gyldenkilde har – og som desværre har været fremherskende herinde – har været skyld i. Hvad er grunden til, at vi har så mange arbejdsløse i Danmark? Det er simpelt hen, at der er ført en forkert politik.

Det er meget nemmere at stå og stryge dem med hårene, der gerne vil have en kortere arbejdstid. Herregud, det vil vi da alle sammen gerne have. Hvis vi f.eks. kunne korte møderne her i folketingssalen ned til det halve og alligevel få sagt det, vi gerne ville, ville det da kun være positivt. Men at gå ud og sige til folk, at nu er der altså råd til arbejdstidsforkortelse og lønfremgang, det er falsk. Hvis den holdning slår igennem, hvis der skulle være et flertal for den holdning her, vil det simpelt hen resultere i, at Danmark på længere sigt ender som en tredjeargs nation. Det er bare sandheden.

Når vi har så mange arbejdsløse, er det, fordi vores omkostninger er blevet for høje. Derfor må vi have omkostningsniveauet sat ned, og det får man altså ikke ved at begynde at love kortere arbejdstid, begynde at love både det ene og det andet. Det er endnu aldrig set nogen steder, at man producerer sig

ud af en krise ved at sætte arbejdstiden ned, og jeg tror heller ikke, det lykkes i Danmark.

(Kort bemærkning).

Lilli Gyldenkilde (SF):

Da hr. Dohrmann var heroppe på talerstolen første gang i dag for en kort bemærkning, havde han nogle bemærkninger om et eller andet, som jeg skulle læse. Nu vil jeg godt fortælle hr. Dohrmann, at jeg synes, det er på tide, at hr. Dohrmann læser undersøgelser om, hvordan vi egentlig ligger i Danmark med hensyn til lønudgifter, når vi sammenligner med de lande, vi samhandler med. Et 5 års barn kan se, at de ting er blevet forbedret gennem de seneste år. Ikke de to sidste år, men før de to sidste år er situationen blevet tydeligt forbedret, hr. Dohrmann. Vi ligger ikke i top på nogen som helst måde på det område.

Hr. Dohrmann bliver ved med at bombardere med den argumentation, at vi vil ikke blande os – og så blander man sig så fantastisk i det, idet man siger, at det skal Dansk Arbejdsgiverforening nok klare alt sammen. Det er det, hr. Dohrmanns budskab er. Det er også at blande sig, og når man gør det på forkerte præmisser, så skulle man gå hjem og læse på lektion.

(Kort bemærkning).

Dohrmann (FP):

Vi ønsker at blande os på den måde, at regering og folketing siger til arbejdsmarkedets parter, at skattestigninger finder ikke sted inden for næste arbejdsmarkedsperiode, altså inden for perioden, man aftaler. Det skal være vores indblanding i det. Det nytter ikke noget, at man går ud og indgår en aftale mellem LO og Dansk Arbejdsgiverforening, hvorefter finansministeren konstaterer, at det har vi ikke råd til, og at man så kommer med nogle skatte- og afgiftsforhøjelser. Det er fuldstændig forrykt.

Jeg vil i øvrigt godt sige om den hellige ko, som så mange står her og forsvarer, nemlig at arbejdsmarkedets parter skal selv afgøre det: sikke da noget forbiøstret vrøvl. Hvis det så kun var de to parter, det drejede sig om, men vi ved jo godt, at det, de to parter aftaler enten af lønforhøjelser eller af arbejdstidsforkortelser, har en afsmittende virk-

[Dohrmann]

ning i hele samfundet. Derfor er det i allerhøjeste grad noget, der også vedrører folketingset.

Elisabeth Bruun Olesen (VS):

Dansk Arbejdsgiverforening er imod en generel nedsættelse af arbejdstiden, fordi man mener, at den vil medføre en tvivlsom beskæftigelsesmæssig effekt, en stigning i det offentlige personaleforbrug, en forværring af statsfinanserne, øget inflation og en ringere økonomisk vækst på grund af en dårligere udnyttelse af kapitalapparatet. I stedet mener Dansk Arbejdsgiverforening – og med Dansk Arbejdsgiverforening regeringen – at der er behov for en mere smidig tilrettelæggelse af arbejdstiden, tilpasninger i lovgivningen om arbejdsløshedsforsikring og ændringer i arbejdsløshedslovgivningen.

Det, jeg vil spørge om, er: hvad dækker den ønskede opblødning af de stive arbejdstidsbestemmelser over – ud over et ønske fra arbejdsgiverne om en optimal udnyttelse af produktionsapparatet? Er det da ikke, som de borgerlige siger, lykken for den enkelte selv at kunne vælge en arbejdsdag, der er i overensstemmelse med egne individuelle ønsker? Som arbejdsgiverne siger det, kunne de, der gerne ville, jo arbejde 60 timer om ugen, ja, ligefrem bygge deres arbejdstid op af moduler à 20 timer. Hvem der vil ende med 20 timers moduler, er ikke svært at afgøre, det vil kvinderne. Det er det, vi allerede har med de ulemper, det har af kvindepolitisk karakter, fordi det binder os til den traditionelle kvinderolle.

Men en løsning af de såkaldte snærende bånd vil alt andet lige betyde en øget adgang til udbytning fra arbejdsgivernes side. Regeringen påstår, at der er et lille bitte opsving nu, og det skal så udnyttes til sidste blodstråbe ved at presse arbejdskraften.

I 1960'erne oplevede vi et umenneskeligt akkord- og produktivitetsræs. Bagsiden af medaljen var, at de enkelte arbejdergrupper blev nedslidte, der kom mange flere invalidepensionister, og der kom en kolossal forøgelse af nervepilleforbruget. Som kompensation udbyggede man så sundheds- og socialvæsenet, som havde til opgave at fungere som et net, der kunne opfange de udslidte og nedslidte arbejdergrupper. I dag er den borgerlige regering godt i gang med at bortspare

sundhedsvæsenet og socialsystemet; det vil sige, at de grupper, der i dag falder igennem nettet, er der ingen til at opfange.

Den såkaldte øgede fleksibilitet i tilrettelæggelsen af arbejde vil samtidig betyde en øget adgang til splittelse af familierne – med det resultat, at den ene går på arbejde, når den anden kommer hjem, hvis familien da er så heldig at have et arbejde altså. Den såkaldte smidiggørelse betyder en retfærdiggørelse af taxameterordningen på daginstitutionerne, som umuliggør en forsvarlig pædagogisk pasning af børnene.

Samtidig kunne fleksibiliteten også gå så vidt, at den smidiggjorde adgangen til mere hjemmearbejde. Inden for HK-området står man over for denne trussel på grund af den nye informationsteknologi. I så tilfælde behøvede man overhovedet ikke daginstitutioner mere, for så kunne mor sidde derhjemme med sit tekstbehandlingsanlæg, helt isoleret og uden faglige rettigheder, passe anlægget med den ene hånd og babyen med den anden – med uhyggelige kvindepolitiske perspektiver til følge, men også med en underminering af fagbevægelsens magt til følge.

Nej, de såkaldte snærende bånd, som regeringen kalder det, dækker over en beskyttelse af den enkelte; det er lønarbejdernes kollektive forsvar over for arbejdsgivernes skalten og valten med arbejdskraften. Vi vil ikke udbyttes mere, end vi bliver i dag. Derfor siger vi klart nej til fleksibilitet og smidiggørelse, ligesom vi også siger nej til forringelser i arbejdsmiljølovgivningen og i arbejdsløshedsforsikringen, som DAs ord jo dækker over, når man snakker om tilpasninger i lovgivningen om arbejdsløshedsforsikring og ændringer i arbejdsmiljølovgivningen. Her behøver jeg blot at erindre om, hvordan man har sparet sikkerhedskurserne væk inden for det administrative område.

Jeg kan også erindre om regeringens tanker om at lave en glidende indgang i arbejdsløshedssystemet med en dagpengesats på 70 pct. det første år, 80 pct. det andet år og så 90 pct. det tredje år og om Dansk Arbejdsgiverforenings tanke om omvendt at nedtrappe arbejdsløshedsunderstøttelsen, smide de langtidsarbejdsløse ud og samtidig sige til folk: hvis I vil have en ordentlig sats, så må I individuelt forsikre jer.

Nej, vi skal have en arbejdstidsnedsættelse for alle, i første omgang til 35 timer med

[Elisabeth Bruun Olesen]

fuld lønkompensation og fuld personalemæssig kompensation – det vil sige, uden at vi skal knokle mere – det skal vi have både af ligestillingsmæssige, familiemæssige og beskæftigelsesmæssige årsager.

Arbejdstidsnedsættelsen er ganske rigtig et anliggende mellem arbejdsmarkedets parter. Den kommer kun igennem, hvis lønarbejderne allerede nu opbygger den styrke, der skal kæmpe kravet igennem, for i et kapitalistisk samfund er det nu engang magtforholdet imellem klasserne, der er afgørende for, hvad der kan lade sig gøre, og hvordan fordelingen af de eksisterende goder skal være. Derfor skal der allerede nu dannes overenskomststudvalg på de enkelte virksomheder, og aktiviteterne skal koordineres både lokalt, branchemæssigt og på landsplan, kulminerende i en storstrejke.

Lige netop fordi styrke ikke er en statisk størrelse, men noget, der bliver større i takt med den styrke, man opbygger, mener VS, at det er forfejlet og en nederlagslinje at svække det samlede krav ved at sige: hvis du tjener eksempelvis over 135.000 kr., så skal du ikke have fuld lønkompensation, så har du nok.

I den forbindelse skal vi ikke glemme, at det er de relativt højestlønnede arbejdergrupper, der har en stærk faglig tradition bag sig. Det er derfor, de har fået den høje løn – i modsætning til eksempelvis HKere, som af samme grund hører til lavtlønsområdet.

I den sammenhæng er det en total afsporing af diskussionen at snakke om højtlønnede departementschefer. Hvad kommer de os ved? For det første mener VS her, at der skal ske en udjævning af stillingsstrukturen inden for det offentlige, og for det andet skal grupper af den art betale over skattebilletten.

Vi kan heller ikke acceptere den filosofi, der ligger bag regnestykker, der siger, at hvis arbejdstidsnedsættelsen modsvares af 40 pct., 50 pct. eller 60 pct. nyansættelser, så kommer der så og så mange flere i beskæftigelse. Vi skal i denne sammenhæng i øvrigt bemærke, at LO inden for det offentlige har stillet sig tilfreds med to tredjedele nyansættelser. Sådanne regnestykker repræsenterer blot det statiske og ser helt bort fra, at der er noget, der hedder klassekamp.

Selv om jeg har præciseret, at det er et overenskomstanliggende, og at det er arbejdsmarkedets parter, der er involveret, så

er der ét punkt, hvor vi kan gribe direkte ind, nemlig på det offentlige område, hvor vi er arbejdsgivere. Her kunne vi, hvis der var politisk vilje og styrke, beslutte, at her gik vi forrest og satte arbejdstiden ned inden for det statslige område til 35 timer, samtidig med at vi sikrede 100 pct. nybesættelse. På den måde kunne staten og det offentlige være en murbrækker for det private område, og det kunne følges op på lokalt plan.

Til sidst vil jeg sige til hr. Dohrmann om det dér med lønnen, der er for stor, og derfor har vi arbejdsløshed, at det passer bare overhovedet ikke. Omkostningerne pr. produceret enhed i Danmark er faldet i de sidste par år, og lønudviklingen i Danmark har været meget lav i forhold til de øvrige OECD-lande. Det er kun USA, der har haft en lavere lønudviklingstakt.

Kofod-Svendsen (KrF):

Jeg vil gerne begynde med at takke arbejdsministeren for den redegørelse, vi har fået. Som det er nævnt tidligere, er det en vanskelig opgave, men jeg synes, den er løst på en tilfredsstillende måde. Hvis jeg skulle anvende 13-skalaen, ville jeg da give en helt anden karakter, end hr. Svend Auken gjorde for et øjeblik siden. Jeg skal ikke røbe den, men jeg kan sige, at det blev en anden end den, hr. Svend Auken ville give for den besvarede opgave.

Også kristeligt folkeparti mener, at arbejdstidens længde og placering er et overenskomstanliggende.

For flere år siden arbejdede den typiske familie tilsammen måske 50 timer uden for hjemmet. Inden for de sidste år er arbejdstiden for den samlede familie steget, så at mange arbejder 60 timer og andre 70 timer, ja, nogle 80 timer eller mere, mens andre familier slet ikke har mulighed for at få arbejde uden for hjemmet. Denne situation er klart tilfredsstillende, og det rejser spørgsmålet: hvordan løser vi dette opståede problem bedst muligt? Er vejen frem en obligatorisk arbejdstidsnedsættelse for alle, eller er der andre og mere konstruktive løsninger at finde frem?

I perioden 1958–1974 fik vi en reduktion af den ugentlige arbejdstid, men det var en periode, der var præget af ubrudt høj økonomisk vækst og fuld beskæftigelse. Den store

[Kofod-Svendsen]

stigning i produktionen skabte grundlag både for forbedringer af den materielle levestandard og for en nedsættelse af arbejdstiden. Tidligere arbejdstidsnedsættelser skete efter en afvejning mellem materielle goder og fritid. Lønmodtagerne og deres organisationer foretrak øget fritid og en vis stigning i real-lønnen fremfor en endnu større stigning i den materielle levestandard ved fastholdt arbejdstid.

Nu er situationen en anden. De små produktivitetstigninger i de senere år giver ikke plads til både reallønstigninger og nedsættelse af arbejdstid. Men vil så en nedsættelse af arbejdstiden give mulighed for, at flere kommer i arbejde? Her mener jeg, at man ud fra de undersøgelser, der er foretaget, kan konkludere, at der er ingen garanti for, at en arbejdstidsnedsættelse automatisk fører til beskæftigelse af flere personer i den private sektor. Især vil det rejse en række problemer for mindre virksomheder, som det allerede er blevet påpeget. Jeg tror, man kan frygte, at en obligatorisk arbejdstidsnedsættelse for alle vil medføre ekstra pres på lønningerne, så der opstår en betydelig fare for, at de seneste års forbedringer af konkurrenceevnen hurtigt sættes over styr, så følgen kan blive yderligere arbejdsløshed.

Hvad den offentlige sektor angår, tror jeg, man må forvente, at en nedsættelse af arbejdstiden her vil betyde ansættelse af flere, og det kan betyde en yderligere udvidelse af den offentlige sektor på bekostning af den private sektor, så det endelige resultat af en obligatorisk arbejdstidsnedsættelse kan blive et yderligere skridt i retning af en hurtig udvidelse af den offentlige sektor uden tilstrækkelig produktionsmæssig baggrund for det. Det er jo det modsatte, vi har brug for.

En yderligere forbedring af virksomhedernes internationale konkurrenceevne er en afgørende forudsætning for at tilvejebringe en bedre samfundsøkonomisk balance gennem en øget produktion og beskæftigelse i den private sektor. Jeg finder, at der er en række risici forbundet med den obligatoriske arbejdstidsnedsættelse, men det er jo heller ikke den eneste løsning, når det drejer sig om at fordele arbejdstiden bedre. Den gennemsnitlige årlige arbejdstid påvirkes jo af mange andre forhold end den aftalte ugentlige arbejdstid. Jeg kan nævne feriens længde, deltidsarbejde, barselorlov m.v. Her er det

interessant at bemærke, at budgetdepartementet har foretaget beregninger, som fastslår, at en øget udbredelse af deltidsarbejde er den samfundsøkonomisk mest fordelagtige måde at nedsætte arbejdstiden på. Samtidig vil det være af stor betydning, at arbejdstidsreglerne bliver gjort mere fleksible, så vi bedst muligt udnytter produktionsapparatet og samtidig giver den enkelte familie øget mulighed for at tilpasse arbejdstiden sådan, som den enkelte familie ønsker det.

Den mest radikale ændring i retning af et mere fleksibelt arbejdstidssystem, mulighed for reduceret arbejdstid, ville være indførelse af et bloktidssystem, hvor det overlades til den enkelte med virksomheden at aftale, hvor mange timer han eller hun vil arbejde om ugen. Derved vil arbejdstagernes forskellige ønsker og behov for at deltage i arbejdslivet blive tilgodeset bedst muligt.

Jeg mener, at både af beskæftigelsesmæssige grunde og også af familiemæssige grunde bør der gives øgede muligheder for deltidjob – vel at mærke for begge ægtefæller. Især forældre med børn under skolealderen skal i størst muligt omfang have ret til deltidarbejde og arbejde på flekstid, og så må vi ved øget mulighed for forhøjet børnetilskud og på anden måde skabe basis for, at begge ægtefæller kan have deltidarbejde og samtidig opretholde en økonomisk standard som nu.

For at give reel valgmulighed mellem heltid og deltid er det vigtigt at sikre deltidsbeskæftigede samme rettigheder som andre, herunder tryghed i beskæftigelsen og A-kasseforsikring. Jeg mener, at deltidsansatte skal have samme forholdsmæssige optjening af anciennitet og pension med mulighed for forfremmelse, og stat og kommune må forpligtes til at gå foran med hensyn til at skabe større muligheder for deltid.

På ældreområdet mener jeg at vi bør give mulighed for at kombinere deltidarbejde med delpension. En delpensionsordning skal give alle ældre, der ønsker det, mulighed for gradvis at trække sig tilbage fra arbejdsmarkedet. Det er helt urimeligt, at vi ikke tilbyder de over 60-årige deltidsbeskæftigelse. Det ville give dem mulighed for at bevare kontakten til arbejdskammeraterne og samtidig hindre, at overgangen til pensionisttilværelsen blev for brat, som vi ofte oplever det med efterlønsordningen, og samtidig udgør

[Kofod-Svendsen]

de ældre en arbejdskraft, som mange arbejdsgivere har brug for.

Min konklusion er, at der er meget, der tyder på, at en generel arbejdstidsreduktion, f.eks. fra 40 timer til 35 timer, vil have en række negative følgevirkninger. Derimod taler alt for, at øgede muligheder for deltidsarbejde, arbejde på fleks tid og endnu bedre arbejdstidstilrettelæggelse er den rigtige og fremsynede løsning.

(Kort bemærkning).

Svend Auken (S):

Efterhånden som jeg hørte på hr. Kofod-Svendsen, må jeg indrømme, at jeg blev mere og mere skuffet. Jeg tror, det var hr. Kofod-Svendsen, der først lancerede kristeligt folkeparti som et grønt parti. Det er lige så grønt som Dansk Arbejdsgiverforening. Det er vist grønt i en anden forstand end den, der normalt anvendes. Men lad det hvile. Det kan jo være, det bliver bedre.

Det, der får mig herop, er noget andet. Efterhånden som jeg har lyttet til samtlige borgerlige ordførere bortset fra de radikale, er der skabt en tvivl hos mig om, hvorvidt man overhovedet mener, at arbejdstiden er et overenskomstanliggende. Jeg har forstået, at det ikke er et lovanliggende. Det er ikke noget, folketinget overhovedet skal blande sig i. Men nu forstår jeg, efterhånden som jeg hører alle ordførerne, at det heller ikke er noget, arbejdsmarkedets parter skal blande sig i. Det er noget, den enkelte frit skal aftale med sin arbejdsgiver. Så er det ikke længere et overenskomstanliggende. Så er det et spørgsmål om de enkelte aftaler. Så skal man helt have arbejdstidsbestemmelserne ud af overenskomsterne og gå over til et nyt fleks tids- og deltidsarbejdssystem osv. Mener man overhovedet, at dette er et overenskomstanliggende? Mener man overhovedet, at der skal være regler om arbejdstiden, herunder også overarbejde osv., i overenskomsterne, eller mener man, at det er et frit aftalespørgsmål? Jeg minder om, at overenskomst er en aftale indgået mellem en arbejdsgiver eller en sammenslutning af arbejdsgivere på den ene side og en lønmodtagerorganisation på den anden side, altså ikke et individuelt aftaleforhold. Jeg synes af hensyn til debatten, at vi skal have afklaret, om man simpelt han me-

ner, at der overhovedet ikke skal gælde regler på dette felt.

Når man taler om, at den eneste løsning på arbejdstidsspørgsmålet er yderligere ud bredelse af deltidsarbejde, vil jeg i al stilfærdighed minde om, at i forvejen er næsten to tredjedele af samtlige gifte kvinder i dette land på deltidsarbejde, og at Danmark sammen med et par andre nordiske lande i forvejen har et enormt omfang af deltidsarbejde. Går vi meget længere ad den vej, skærpes ulighederne på arbejdsmarkedet, og så får man efterhånden mange problemer, som er vanskelige at løse.

(Kort bemærkning).

Elisabeth Bruun Olesen (VS):

Det, der kaldte mig herop, var også deltiden. Der blev sagt, at deltiden var det centrale. Det var den vej frem, vi skulle gå, det var det bedste. Og så blev det omhyggeligt præciseret, at det gjaldt selvfølgelig både mænd og kvinder. Men det svarer ikke til virkeligheden. Som hr. Svend Auken sagde, er to tredjedele af alle gifte kvinder på deltid. Totalt set er 45 pct. af alle kvinder inden for HK-området på deltid. For mænd er det omkring 4 pct., så virkeligheden er altså en anden. Mænd vil ikke have deltid. Deltid fastholder kvinderne i det traditionelle kønsrollemønster og hindrer en reel ligestilling eller kvindefrigørelse.

Noget helt andet og langt alvorligere er i virkeligheden, at deltiden kan risikere at blive en tvang. Til sidst kan gifte kvinder, når de måske er blevet skilt og har brug for at tjene en hel løn, simpelt hen ikke få et fuldtidsarbejde. I dag er det sådan i Sverige, at inden for HK-området kan man stort set ikke få et fuldtidsarbejde. Dér er man nødt til at have to deltidsjob for overhovedet at klare sig. Derfor er vejen frem, at vi skal stoppe udvidelsen af deltiden i stedet for at få flere deltidsjob.

Endelig fastholder deltiden, at vi ikke får en generel arbejdstidsforkortelse for alle. Det er det, der er det primære, også af ligestillingsmæssige grunde.

(Kort bemærkning).

Kofod-Svendsen (KrF):

[Kofod-Svendsen]

Hr. Svend Auken overhørte måske, at jeg sagde øget deltid for både mænd og kvinder. Det er korrekt, at den ligestilling har vi ikke fået endnu, men jeg har vitterlig ikke opgivet håbet om, at vi kan få en ligestilling på dette område. Jeg kender mange yngre mænd, som ønsker mulighed for deltid, men som ikke kan få deres ønsker opfyldt. Så dér synes jeg hr. Svend Auken er meget konservativ i sin holdning, som om den fordeling, der er nu, ikke kan ændres. Det tror jeg den kan. Det er også et spørgsmål, om vi virkelig satser på en holdningsændring.

Jeg ønsker da, at der skal være generelle aftaler, men der kan da godt være en større smidighed end nu.

(Kort bemærkning).

Dorhmann (FP):

Hvad ville konsekvensen egentlig være, hvis VS fik held til at forbyde deltidsarbejde? Hvad ville det betyde for dem – nu siger jeg: f.eks. kvinder – som i dag har tid og lyst til at yde en indsats på f.eks. 4 timer om dagen og derved medvirke til f.eks. at finansiere det hus eller den lejlighed, familien nu engang bor i? Hvad ville der ske, hvis man forbød de personer at gå ud og tage det job? Ja, der ville sandsynligvis ske det, at man ikke havde råd til at blive boende, hvor man boede, og at man skulle stoppes ind i et socialt boligelskab og have noget tilskud, fordi familien ikke havde en ordentlig indkomst, den kunne leve af. Det ville sandsynligvis også medføre, at de eventuelle børn, der måtte være i et ægteskab, i langt højere grad skulle stoppes ind i en eller anden institution. Det vil selvfølgelig give noget mere beskæftigelse til børnehavepædagoger m.fl., men generelt er det da en tosset indstilling at have, at man vil gå imod dem, der vil gøre en indsats for at tjene nogle penge til familiens økonomi. Jeg synes, det er så vanvittigt, og man skal være meget, meget snæversynet for at have den indstilling. Det ville da være en lykke, hvis der var mulighed for, at langt, langt flere fik et job på den måde, så kunne det være, vi kunne slippe for at betale alle de mærkværdige tilskud, man betaler nu om dage.

(Kort bemærkning).

Elisabeth Bruun Olesen (VS):

Nu sagde jeg altså ikke forbyde. Jeg sagde, at adgangen til yderligere deltidsarbejde skulle forhindres. Jeg er da godt klar over, at hvis man forbød deltidsarbejde her og nu med et snuptag, så stod man med en hær af uorganiserede kvinder, og det ønsker jeg da på ingen måde. Men jeg ønsker at forhindre, at der kommer flere deltidsstillinger ved eksempelvis at sammenlægge eksisterende deltidsstillinger, ved at sige, at der kun må være en bestemt kvota af deltidsstillinger inden for enkelte områder, på den enkelte arbejdsplads, for ellers ender vi i den situation, at der ikke er et fuldtidsarbejde at få, samtidig med at vi får besværliggjort kampen for en kortere arbejdstid for os alle. Hvis man gennemførte en nedsættelse af familiens samlede daglige arbejdstid fra f.eks. 14 timer til 12 timer, kan jeg ikke se, hvad forskel det gør, at manden i stedet for 7 timer om dagen arbejder 6 timer, og at konen også i stedet for 7 timer arbejder 6 timer. Den eneste måde, vi kan sikre en reel ligestilling på, er, at vi arbejder på de samme vilkår på arbejdsmarkedet. Ellers ender det med, at vores løn kun bliver et supplement, og at vi ikke kan klare os selv økonomisk, og det er ikke den måde, kvindefrigørelsen fremmes på.

(Kort bemærkning).

Kofod-Svendsen (KrF):

Til den sidste taler vil jeg sige, at der er den forskel, at der bliver en helt anden smiddiggørelse. Efter fru Elisabeth Bruun Olesens system bliver det de fastlåste rammer, 6 timer og 6 timer. Det kunne jo ske, at 5 timer og 7 timer passede bedre ikke blot for den enkelte familie, men også for virksomheden. Det er denne smidighed, jeg ønsker.

Helle Degen (S):

Denne diskussion om deltiden kunne jeg godt tænke mig at knytte et par kommentarer til – ikke mindst på baggrund af hr. Bo Kristensens indlæg, hvor han siger, at den deltidsfrekvens, vi oplever, er udtryk for en bevidst familiepolitik. Jeg vil svare: nej, slet ikke. Det er udtryk for en meget bevidst arbejdsgiverpolitik. Det er noget helt andet.

En arbejdstidstilrettelæggelse med ca. 60 pct. af kvinderne på deltid er langtfra udtryk for et helt frit valg. Jeg kan nævne som eksempel, at der er hele faglige kategorier, hvor

[Helle Degn]

der ligefrem ikke oprettes fuldtidsstillinger, f.eks. hospitalslaboranter. De stillinger er ledige, men kun på deltidbasis. Man opererer ganske kynisk med frigørelsesattester som den resterende del. Derfor kan man ikke sige, det har noget med et frit valg at gøre.

I øvrigt hænger det heller ikke sammen med et frit valg, når en småbørnsfamilie vælger, at den ene skal gå på deltid; det er nok snarere et udtryk for en familieoverlevelsesstrategi, nemlig for, at familien sammen kan få et liv, så man kan få tiden og dagligdagen til at hænge sammen. De fleste kvinder giver i forskellige undersøgelser udtryk for, at det, de ønsker, er en fælles, samlet nedsat arbejdstid, sådan at både mænd og kvinder kan få denne familie til at hænge sammen.

Deltidsfunktionen for kvinderne fastlåser meget traditionelle rolle-, arbejds- og ansvars- og opgavefordelinger i hjemmet og modvirker direkte ligestillingen i familien. Men vi hører jo også, at det er de mandlige talere, der meget gennemgående forsvarer deres ret til heltiden og kvindernes ret til deltiden.

Hensynet til produktionsapparatet afleder også nogle argumenter om større fleksibilitet hos arbejdskraften. Jeg synes, det er på sin plads her at understrege, at så må en lang række servicefunktioner altså også omstilles. Jeg tænker på daginstitutionsområdet, posthuse, banker og kommunale kontorer. De skal til at have helt andre åbningstider, så denne fleksibilitet kan gå hen og blive ret omkostningskrævende.

Diskussionen om arbejdstidstilrettelæggelsen handler jo også om, hvorvidt det er en daglig nedsættelse af arbejdstiden eller en ugentlig nedsættelse af arbejdstiden. Den handler også om hele kompensationsspørgsmålet. Det skal jo drøftes mellem arbejdsmarkedets parter. Jeg vil blot understrege, at der for enlige forsørgere – typisk jo kvinder, som typisk også ligger i lavindkomstområdet – er et særligt behov for at se på kompensationsspørgsmålet, for ellers vil disse kvinder få et alt for svagt forsørgelsesgrundlag, og så skal vi igen til at operere med meget store offentlige ydelser som kompensationsydelser, og det tror jeg ikke nogen af os kan være interesseret i.

Fjerde næstformand (Ole Vig Jensen):

Jeg skal her afbryde forhandlingen og udsætte mødet. Det genoptages i dag kl. 13.00.

Mødet udsat kl. 11.49

Mødet genoptaget kl. 13.00

Forhandlingen genoptoges.

Arbejdsministeren (Grethe Fenger Møller):

Til denne fulde folketingssal vil jeg gerne give udtryk for, at jeg egentlig godt forstår, at man har en debat om arbejdstidsproblemer, for hvis vi ser på, hvordan det har udviklet sig inden for det sidste hundrede års tid, har vi jo løbende fået en nedsættelse af arbejdstiden, og det tror jeg egentlig også vi fortsat vil få i fremtiden. Spørgsmålet er bare så, hvornår og hvordan og under hvilke former, men der vil da ske en udvikling også på dette område.

Jeg forstår egentlig også godt debatten ud fra den betragtning, at vi i dette årti inden for de vestlige lande har en meget stor ledighed, som bekymrer os alle sammen meget, og så er det sådan en nem og god tankegang at sige: ja men kunne vi så ikke prøve at fordele arbejdet noget bedre, således at alle kunne komme i beskæftigelse ved at arbejde lidt mindre, og så kunne der komme nogle flere i arbejde? Som hr. Kofod-Svendsen også var inde på, kan dette mønster med, at nogle arbejder meget voldsomt og andre slet ikke, være skævt økonomisk; det kan også være skævt ud fra en menneskelig betragtning.

Hvad angår den dagsorden, som folketinget vedtog i maj måned, og som jo er årsagen til, at vi har denne redegørelsesdebat i dag, vil jeg fremhæve, at den redegørelse, jeg har afleveret til folketinget, lever op til denne dagsorden.

Der har været drøftelser med arbejdsmarkedets parter, der har været afholdt i alt fem møder med visse variationer i deltagerkredsen, og jeg mener også, at der, dengang vi havde debatten i folketinget i maj 1983, var enighed blandt de partier, der stod bag dagsordensforslaget, om, at arbejdstidens længde og tilrettelæggelse var et overenskomstmæssigt spørgsmål. I de drøftelser, jeg har haft med arbejdsmarkedets parter, har parterne været uenige om, hvad der skulle til – løn-

[Arbejdsministeren]

modtagersiden har sagt, man vil have en nedsat arbejdstid, arbejdsgiversiden har sagt, man vil have en fleksibel arbejdstid – men parterne har i hvert fald været enige om, at spørgsmålet om arbejdstidens længde og placering er et rent overenskomstanliggende, og at man meget nødig ser, at regeringen eller folketinget blander sig i dette. Derfor kan jeg ikke rigtig se, hvordan det skulle have været muligt at kunne gå videre i redegørelsen, og folketingets dagsorden har sådan set helt naturligt heller ikke lagt op til dette.

Vurderingen af de økonomiske og samfundsmæssige beregninger findes først og fremmest i bilagsmaterialet, og det skyldes bl.a. det faktiske, at således som folketingets forretningsorden er udformet, er der ret strenge regler for, hvor lang en redegørelse må være, og det vil selvfølgelig være umuligt udtømmende at medtage alle disse ting i en redegørelse, der må fylde 12 A-4 sider, men de er optaget i bilaget. De synspunkter, som organisationerne har fremlagt, er indeholdt i bilaget, og de er også nævnt i redegørelsen. Organisationerne har selv godkendt de bidrag, som de er kommet med, således at der er dækning for dem.

Parternes synspunkter er med i dette her. Der har jo været mange opfattelser af, hvad det egentlig var, man skulle gøre: fru Lilli Gyldenkilde fra SF sagde i sit indlæg, at hun mente, man skulle gå så vidt som, at folketinget skulle lovgive om en arbejdstidsnedsættelse. Andre har givet udtryk for, at der var tale om et overenskomstanliggende, og nogle har som socialdemokratiets ordfører, hr. Svend Auken, givet udtryk for, at hvis man så på det bredt, var der noget, der var lovgivning – og det er rigtigt: efterløn, barselorlov, barselhvilerregler, uddannelsesregler – og noget, der er overenskomst, og der er selvfølgelig også noget, hvor der er en blanding af det. Men det vigtige er for mig, at man respekterer parternes autonomi, når det drejer sig om de områder, hvor vi traditionelt har accepteret, at det er arbejdsmarkedets parter, som tager stilling til, hvordan overenskomsterne skal udformes.

Så rejste hr. Svend Auken spørgsmålet: har vi råd til en arbejdstidsnedsættelse, og besvarede det selv: det kan ikke gå hurtigt nok. Så er det, man må til at bedømme, hvad det er, der ikke kan gå hurtigt nok, for jeg forstår også, at socialdemokratiet – det sagde

hr. Svend Auken også – mener, at man skal have arbejdstidsnedsættelse, men over en vis periode. Der er nogle fra fagbevægelsen, der har sagt fire år, og der er nogle, der har sagt fem år, men man kan jo diskutere, hvad den rigtige trinfølge vil være i dette, hvis man skal have det.

Hvis man skal diskutere det ud fra ønsket om at få en positiv beskæftigelsesvirkning, må man vel også spørge, hvor langt arbejdstiden skal ned, før man får en positiv beskæftigelsesmæssig virkning; for at sætte arbejdstiden en lille smule ned må vel være lettere at bære end at sætte den drastisk ned; men til gengæld må man vel regne med, at den beskæftigelsesmæssige virkning så heller ikke er særlig stor. Så kan man bedre klare sig med overarbejde, man kan bedre klare sig ved at udnytte sit produktionsapparat på en anden måde, og derfor får man heller ikke den beskæftigelsesmæssige virkning, man kunne ønske sig.

Jeg var glad for, at hr. Svend Auken kom med positive betragtninger om, at det også kunne være rigtigt at få en mere fleksibel arbejdstidstilrettelæggelse. Der er faldet bemærkninger både fra hr. Svend Aukens, fru Lilli Gyldenkildes og fru Lone Dybkjærs side om, at denne redegørelse egentlig kun var udtryk for, at regeringen 100 pct. var i overensstemmelse med de holdninger, som Dansk Arbejdsgiverforening har givet udtryk for i forbindelse med organisationens bidrag til redegørelsen. Dertil vil jeg sige, at der vel nok er en holdningsmæssig ændring på vej rundt omkring i Europa og de lande, vi prøver at følge udviklingen i.

I Frankrig har man gennem lovgivning vedtaget at gennemføre en nedsættelse af arbejdstiden fra 40 til 39 timer, og man havde også i Frankrig planer om en yderligere nedsættelse af arbejdstiden gennem lovgivning, men nu har den franske socialistiske regering opgivet dette og siger, at det må bero på aftaler mellem de enkelte virksomheder og arbejdsgiverne ud fra den betragtning, at man ikke har fået løst de problemer, man gerne ville have løst, med nedsættelse af arbejdstiden; man har ikke fået den virkning ud af nedsættelsen til 39 timer, og man har altså ikke turdet gå videre på dette område. Det er i hvert fald noget, som de medlemmer, der var medlemmer af arbejdsmarkedsudvalget inden folketingsvalget, ved noget

[Arbejdsministeren]

om, fordi vi var på en fælles studierejse til Frankrig, hvor vi netop drøftede disse ting meget intenst i september måned.

Det er også værd at bemærke, at der sker en holdningsændring. Vi kan se den fra svensk LO-side, og vi kan se, at den tyske regering har meldt fra over for en ugentlig arbejdstidsnedsættelse, men til gengæld går ind for en førtidspensionsreform. I begyndelsen af februar afholdt OECD i Paris en konference om ny teknologi, og dér gav man fra TUAC, altså lønmodtagerside, udtryk for, at man ikke kan acceptere en samtidig nedsættelse af arbejdstid og indkomst, og det må betyde, at der højst kan blive tale om en ganske beskedne arbejdstidsnedsættelse.

Endelig vil jeg henvise til, hvad svensk LO for nylig har sagt, og jeg tager udgangspunkt i Jyllands-Posten søndag den 29. januar 1984, hvor man i en artikel henviser til en artikel i svensk LOs medlemsblad, LO-Tidningen, hvor der står, at nedsættelse af arbejdstiden ikke vil skabe job.

I dag er der næppe nogen seriøs tillidsmand i Europa, som taler om arbejdstidsforkortelse som det store middel til at løse arbejdsløsheden. Det siger Bengt Jacobson, sekretær i svensk LOs internationale afdeling, efter at han har deltaget i den europæiske faglige sammenslutnings seminar i Bruxelles for nogle uger siden, altså engang i januar. Bengt Jacobson siger i sin artikel, at han har bemærket et opsving på mødet i Bruxelles med hensyn til holdningen til arbejdstidsforkortelsesmuligheder. Han skriver, at der i de lande, der allerede har skåret arbejdstiden ned, ikke er set beviser for, at der er skabt flere job. Resultatet i Belgien er, at arbejdsløsheden blot er forøget; deres egen kommentar er, at det i hvert fald har hindret en endnu større arbejdsløshed, men arbejdsløsheden i Belgien er nu oppe på 17 pct., efter at arbejdstiden er blevet sænket fra 40 til 38 timer.

Frankrig har foretaget en lignende sænkning af arbejdstiden, men har heller ikke fået det ønskede resultat. Her taler fagbevægelsen nu mere om øget fleksibilitet, men har også forstærket kravet om at bevare reallønnen.

Det tyder efter min mening på, at de synspunkter, som regeringen har lagt frem i redegørelsen, ikke er ensidigt udtryk for nogle arbejdsgiversynspunkter, men at de også i stigende omfang deles af europæiske løn-

modtagerorganisationer vel ud fra en fælles bekymring om, at hvis man skulle bruge arbejdstidspolitikken som et beskæftigelsesmæssigt instrument, skulle det selvfølgelig også gerne være et frugtbart instrument og et instrument, der kunne bringe de positive resultater i værk, som man gerne ville have.

Så sagde hr. Svend Auken også, at jeg ikke havde levet op til dagsordenens indhold i folketinget – det mener jeg at jeg har – og at jeg ikke har levet op til sagen – det mener jeg nu også at jeg har.

Til hr. Svend Auken: det har jo, siden jeg kom i folketinget i 1977, været den evige kæphest og stridsdiskussion mellem hr. Svend Auken og mig, hvem af os der nu var mest kvindesaglig, og det vil jeg til enhver tid påstå at jeg er. Men jeg er enig med hr. Svend Auken og også til dels med fru Helle Degn i, at vi ikke har lighed på arbejdsmarkedet i dag, men ulighederne består i mange forskellige ting. De består i, at vi har forskellige uddannelser, at vi har det, vi kalder det kønsopdelte arbejdsmarked, at vi har mandefag og kvindefag, vi har mænd, der gør karriere og bliver forfremmet og tjener flere penge, end kvinder gør, og vi har også et mønster, hvor halvdelen af kvinderne arbejder på deltid, mens der stort set ikke er nogen mænd, der i dag arbejder på deltid. Jeg har også i min ungdom troet på, at en arbejdstidsnedsættelse ville være en fordel ud fra et ligestillingsmæssigt synspunkt, fordi begge så kunne gå hjem på samme tid, så man fik mere tid og overskud til at tage sig af sine børn. Min personlige opfattelse har altid været den – og nu taler jeg altså ikke som minister – at man måtte have en nedsættelse af den daglige arbejdstid. Men samtidig tror jeg også, der er noget rigtigt i, at man måske nok løser nogle problemer, hvis man har en ny type forældre, som er indstillet på at udnytte et sådant system, men hvis man ikke har det, og hvis ikke man får ændret holdningerne, især hos mændene, så risikerer man at få det samme kønsrollemønster, selv om man nedsatte arbejdstiden til fire eller seks timer om dagen.

Her vil jeg gerne tillade mig at citere fra Dansk Kvindesamfunds medlemsblad, Kvinden og Samfundet, nr. 1 i 1984, hvor Jørgen Søndergaard, som er lektor ved økonomisk institut ved Århus universitet, på et såkaldt arbejdsmøde i Horsens den 12. november har

[Arbejdsministeren]

sagt, at en generelt nedsat arbejdstid kan blive en fare for ligestillingen. Og han begrundede sin skepsis med, at det ikke på nuværende tidspunkt er realistisk at tro på, at nedsættelse af arbejdstiden med fuld lønkompen- sation under alle omstændigheder ville have en sådan helt sikker effekt, at man fik det udjævnet efter fire år. Han taler om, at reallønnen er udhulet, og at en yderligere nedgang kan blive katastrofal, især for børnefamilierne, hvis boligudgifter er uforholdsmæssigt høje. »Konsekvensen kan derfor meget let blive, at manden vil forsøge at indhente det økonomiske tab ved at påtage sig 1½ job eller mere, og så er vi lige vidt: arbejdsfordelingen i hjemmet forbliver uændret.«

Det er i hvert fald ikke det, vi kvindelige folketingsmedlemmer mener, når vi ind imellem taler om det ud fra et ligestillingssyns- punkt; så er det vel ud fra en forestilling om, at man så skulle kunne deles om arbejdet. Om man så skal arbejde samtidig inden for et bestemt timeantal, eller det skal være forskudt, skal jeg så lade være med at fordybe mig i. Hvis der var tale om to voksne personer, der skulle være sammen, skulle de måske arbejde samtidig; hvis det var børnene, der skulle tages hensyn til, kunne man måske tale for at arbejde forskudt, og jeg ville som B-menneske personlig ønske, at jeg aldrig nogen sinde skulle møde før kl. 10 om morgenen; men det er mere en privat bemærkning.

Så synes jeg egentlig, der var noget positivt, men også noget underligt over denne debat, for der er jo forskellige opfattelser af dette her. Der er opfattelsen, at man skal lovgive, og opfattelsen, at man skal have nedsat arbejdstid med fuld lønkompen- sation; men mest modstridende var vel hr. Dohrmanns indlæg, der gik på: vi har hverken råd til arbejdstidsnedsættelse eller lønstigninger i den kommende overenskomstperiode. Som hr. Dohrmann sagde, og som jeg også tror er rigtigt: vi kan ikke producere os ud af krisen ved at sætte arbejdstiden ned. Hvis man skal sætte arbejdstiden ned, bliver det nok nemmere at komme igennem med det under en højkonjunktur. Men o.k., der er forskellige opfattelser.

Så sagde fru Lilli Gyldenkilde efter hr. Dohrmanns indlæg, som vist interesserede fru Lilli Gyldenkilde en del, at man ikke skal

blande sig på forkerte præmisser. Det kan selvfølgelig give anledning til den evige dis- kussion om, hvilke præmisser der er de rigti- ge, og der vil selvfølgelig blandt folketingets medlemmer nok være forskellige opfattelser af, hvad der er de rigtige og hvad der er de forkerte præmisser, men altså tanken om, at man så skulle lovgive ud fra forestillingen: mine præmisser er altså de rigtige, hvorved folketinget blandede sig i noget, det ellers ikke plejer at have med at gøre, tyder for mig på, at det var klogere, at vi gjorde, som vi plejede, nemlig overlod det til arbejdsmar- kedets parter at finde ud af dette her.

Jeg tror også, man skal erindre, at spørgs- målet om en nedsættelse af arbejdstiden også sidste gang, man førte overenskomstforhand- lingen, på et tidspunkt var meget stærkt inde i billedet, men da man så kom frem til snore- ne ved forhandlingsbordet, valgte man en 4 pct.s lønvækst fremfor at få en nedsættelse af arbejdstiden. Måske bliver det det valg, man kommer til at stå over for igen ved de kom- mende overenskomstforhandlinger, og så må man jo finde ud af, om man prioriterer an- derledes denne gang.

Jeg må sige tak til hr. Kofod-Svendsen, som ville give mig en pænere karakter end hr. Svend Auken. Jeg er nu ellers kommet ud over den fase, hvor jeg oplever mig selv som en skolepige, men o.k., hvis det er positivt ment.

I spørgsmålet om deltidsarbejde synes jeg, det må være op til det enkelte menneske at afgøre, om han eller hun vil arbejde på fuld- tid eller deltid; det burde samfundet egentlig ikke blande sig i. Hr. Kofod-Svendsen havde nogle betragtninger om, at man skulle kunne vælge i blokke; om man ville det ene eller det andet. I den forbindelse savner jeg en større fleksibilitet inden for den private sek- tor. Jeg mener, den findes i større omfang inden for den offentlige sektor. Fru Helle Degn nævnte, at man tidligere har haft en generation af hospitalslaboranter, som var unge og ugifte, da de kom ind på området, men som så blev gift og fik børn, hvorefter de gik på deltid. Så blev deres stillinger nor- meret om til deltidsstillinger, men så kom måske det næste hold unge, som havde brug for en fuldtidsstilling, eller de, der var gået på deltid, blev alene og havde brug for et fuldtidsarbejde, og så var der ikke nogen fuldtidsstillinger tilbage, fordi de var norme-

[Arbejdsministeren]

ret som deltidsstillinger. Det er klart, at man må have en fleksibilitet, så man ikke er bundet af et valg til det ene eller det andet på livstid.

Jeg synes, at mange af de betragtninger, der har været fremme om, at man skal se på disse ting, herunder at skabe en større fleksibilitet, er rigtige. Jeg synes, det er meget betænkeligt, om folketinget skulle gå ind i dette her. Det bør overlades til arbejdsmarkedets parter, som traditionelt har klaret det. Det tror jeg faktisk sagen er bedst tjent med, og jeg tror egentlig også, at parterne forventer af os, at vi drøfter tingene, men at den endelige beslutning er parternes egen. Man skal tænke sig meget nøje om, før man tror på denne lidt nemme filosofi om, at hvis bare vi alle sammen arbejder noget mindre, bliver der også arbejde til os alle sammen. Vi har områder i dag, hvor der er mangel på arbejdskraft, og hvis man nedsatte arbejdstiden på disse områder, hvad så?

Det har også været fremme, at man kunne ikke forestille sig, at der var forskellig arbejdstid inden for den private og den offentlige sektor, og at vi derfor selvfølgelig må prøve på at køre overenskomstforhandlingerne for den private og den offentlige sektor samtidig, for man arbejder jo ikke 35 timer ét sted og 40 timer et andet sted. Men det vil også være svært at sige, at man i sektorer, hvor der er mangel på arbejdskraft, skal arbejde 40 timer, men at man her, hvor der er en stor ledighedsprocent, kun må arbejde 30 timer. Det giver vel lige så store forvriddninger.

(Kort bemærkning).

Lilli Gyldenkilde (SF):

Da jeg jo kun har lidt tid i anden omgang, skal jeg kun knytte en enkelt kommentar til noget af det, som ministeren var inde på. Det er meget magtpåliggende for mig at få rettet den åbenbare misforståelse, at SF drømmer om at lovgive med hensyn til arbejdstiden. Det har jeg ikke på noget tidspunkt givet udtryk for.

Nu kan jeg forstå på arbejdsministeren, at hun i anden sammenhæng tager Jyllands-Posten frem som sandhedsvidne, og det er da også muligt, at den er det i nogle sammenhænge, men jeg ved også, at den ikke er det i andre sammenhænge. Jeg ved, at der har stå-

et i Jyllands-Posten efter vores landsmøde sidste år, at vi ville lovgive om arbejdstiden. Det er ikke rigtigt. Det har vi ikke nogen vedtagelse om i SF.

Det, vi siger, er, at folketinget kan bruges til at tilrettelægge en politik, der gør det lettere at få en arbejdstidsnedsættelse igennem. Det kan være ved at lave en ordentlig skatte-reform, og det kan være på mange andre måder. Det er dér, vi siger, vi kan bruge lovgivningsmagten, ikke ved at sige: nu lovgiver vi om at nedsætte arbejdstiden til så og så meget, og nu kompenserer vi så og så meget for de og de grupper. Det er ikke det, SF mener. Det er en åbenbar misforståelse, og som jeg allerede har sagt, er det magtpåliggende for os i SF, at det ikke bliver misforstået. Dette her er et overenskomstansættende, men det betyder ikke, at man ikke kan hjælpe det til rette, så det kommer til at se fornuftigt ud.

(Kort bemærkning).

Elisabeth Bruun Olesen (VS):

Det, der kalder mig herop, er arbejdsministerens ord om, at en arbejdstidsforkortelse nu lige pludselig skulle være til hinder for en reel ligestilling. Det synes jeg virkelig er at vende tingene på hovedet. Arbejdsministeren sagde, at der kræves en ny type forældre, især et holdningsskift hos mændene, og det er jeg da fuldkommen enig i. Så kan man spørge, hvad der kom først: hønen eller ægget. Hvis vi fik en arbejdstidsforkortelse for begge – både mænd og kvinder – ville udgangspunktet for den reelle ligestillingskamp være klart forbedret, for så ville kvinderne ikke være så overbelastede. Samtidig skulle en sådan kamp selvfølgelig følges op af et nej til alt ikke-livsnødvendigt overarbejde og et nej til, at man overhovedet skulle have to job.

Formanden:

Jeg gør opmærksom på, at vi starter en anden runde om et øjeblik, hvis vi kan komme i gang med den.

Arbejdsministeren (Grethe Fenger Møller):

Jeg vil gerne her sige til fru Elisabeth Bruun Olesen, at jeg ikke sagde, at en arbejdstidsnedsættelse ville være forhindrende for ligestillingen. Jeg sagde, at det ikke var sikkert, at den automatisk af sig selv ville

[Arbejdsministeren]

medføre den ligestilling, som så mange af os ønsker. Det, vi er nået til nu, er, at vi har en lov om ligeløn og en ligebehandlingslov. Efter min opfattelse og erfaring kan man lave alle mulige love og overenskomster, der er rigtige og nødvendige skridt i retning af at underbygge et eller andet og altså er en forudsætning for, at vi kan komme videre, men den reelle ligestilling kræver også noget hos mennesker, både hos kvinder og mænd, nemlig et holdnings-skift. Til trods for, at vi har haft en ligebehandlingslov siden slutningen af 1970'erne, viser det sig jo, hvis vi ser på, hvordan mænd og kvinder er fordelt rundt omkring på arbejdspladserne i hierarkier, og hvis man ser på lønningerne, at det stadig væk er mændene, der har de bedste stillinger, de højest betalte job og det mest spændende arbejde, og hvorfor? Fordi vi ikke har fået den holdningsændring. Det var bare det, jeg ville sige.

Svend Auken (S):

Hvis formålet er at få en holdningsændring, så må jeg – undskyld, jeg siger det – sige direkte til arbejdsministeren, at arbejdsministeren i hvert fald ikke har leveret noget bidrag under sit svar her i dag. Så vidt jeg kunne forstå det, var det simpelt hen en negativ afvisning af ethvert forsøg på at bidrage til løsning af nogle af de alvorlige balanceproblemer, det danske samfund står over for, nogle af de alvorlige problemer, mennesker i deres hverdag oplever, gennem en arbejdstidsnedsættelse.

Ministeren siger, at der er konservative regeringer i udlandet, som er imod arbejdstidsnedsættelse – det skal såmænd nok være rigtigt – og henviser til, at også den socialistiske regering i Frankrig er imod direkte lovgivning om arbejdstidsnedsættelse, men ministeren glemmer selvfølgelig at fortælle, at den franske socialistiske regering fortsat er af den opfattelse, at en nedsættelse af arbejdstiden er en uomgængelig nødvendighed, hvis man skal have genskabt den fulde beskæftigelse. Det, man har omvurderet i Frankrig, er, om man ad lovgivningens vej i detaljer kan fastlægge arbejdstiden. Da ingen i denne sal har gjort sig til talsmand for dette synspunkt, er – undskyld, jeg siger det – erfaringerne fra Frankrig uden relevans.

Når man citerer svensk LO, må jeg gøre opmærksom på, at det ikke er nogen tilfældighed, at der er en vis uenighed mellem den danske, den norske og den svenske fagbevægelse i dette spørgsmål. Det hænger måske også bl.a. sammen med, at de i Sverige har en arbejdsløshed på under 3 pct., og det samme har man i Norge, mens vi i Danmark har en stærkt stigende arbejdsløshed. I de lande, der fører en endnu mere konservativ økonomisk politik, end vi gør, er man nu oppe på 16–17 pct. – Holland og Belgien osv. Det giver jo en anden synsvinkel på det.

Men bortset fra denne uenighed, der er affødt af, at der er forskellige forhold i de enkelte lande, er det jo en enstemmig europæisk faglig vurdering, som er kommet til udtryk i vedtagelse efter vedtagelse på Euro-LO, TUAC osv., at en nedsættelse af arbejdstiden er nødvendig. Det er også en opfattelse hos store dele af regeringerne i Europa. Det er en opfattelse i OECDs analyse, »Employment Outlook«, fra i efteråret, at det ikke er muligt at løse problemet uden en eller anden form for nedsættelse af arbejdstiden.

Vender man sig til de danske forhold, viser regeringens egen finansredegørelse, at den økonomiske politik, regeringen fører, hvor hele væksten i den økonomiske aktivitet skal stamme fra væksten i den private efterspørgsel og væksten i eksporten, betyder, at der selv med en økonomisk vækst, der ligger ud over den vækst, vi havde i 1960'erne, fortsat vil være over 300.000 arbejdsløse ved udgangen af dette årti.

Så er det, man spørger sig selv: kan så ansvarlige politikere lade dette spørgsmål hvile? Må så dogmatismen ikke deponeres et øjeblik? Og kan vi så ikke i fællesskab uden at gøre vold på de mekanismer, der findes på overenskomstområdet, de forhandlinger, der findes, give udtryk for en fælles opfattelse eller i hvert fald en flertalsopfattelse i dette ting?

Jeg må sige til arbejdsministeren, at det chokerede mig, at arbejdsministeren simpelt hen end ikke har læst folketingets vedtagelse fra den 24. maj sidste år, hvor der står – og jeg gentager:

»Folketinget erkender, at både beskæftigelsesmæssige og menneskelige hensyn gør det nødvendigt at vurdere en nedsættelse af arbejdstiden og arbejde henimod en bedre

[Svend Auken]

fordeling af arbejde, uddannelse og fritid i den enkeltes livsforløb. . .«

I dag har vi fået at vide, at et flertal i den nye sal ønsker at arbejde videre med henblik på, at der fra denne sal kan komme en klar markering i forhold til arbejdsmarkedet – som fru Lilli Gyldenkilde udtrykte det for et øjeblik siden – et forsøg på at lette vejen for at opnå det mål, der burde være et fælles mål. Og så får vi fra arbejdsministerens side kun negative og nedvurderende bemærkninger om arbejdstidsnedsættelse.

Jeg indrømmer blankt, at det ikke er nogen nem løsning, at der ikke er nogen pantløsning på arbejdsløshedsproblemet. Det må ses i en videre strategi, men det er et uomgængelig nødvendigt element i en sådan strategi, vi her taler om. Fru Lone Dybkjær gjorde sig på det radikale venstres vegne en række forestillinger, som ligger meget parallelt med det, jeg har sagt, og gav nogle konkrete ideer til, hvordan vi kommer videre. Jeg vil bare gentage, at vi er enige med det radikale venstre i, at det er den vej, vi skal komme videre ad, men jeg tror, at folketinget efter den tale, vi netop har hørt fra ministeren, er nødt til at trække grænserne ganske klart op, så vi ikke bliver udsat for en gentagelse af det, vi har været udsat for i dag.

Tørnæs (V):

Debatten her har vist, at socialdemokratiet, SF og VS ikke ønsker at bidrage til at foretage noget som helst andet end en generel nedsættelse af arbejdstiden. De kan selvfølgelig have den opfattelse, men jeg synes, det er rigelig groft, når især fru Helle Degn – hun er jo desværre ikke til stede nu, men det kan være, hr. Svend Auken kunne svare på hendes vegne – tager spørgsmålet om en mere fleksibel arbejdstid ind i ligestillingsdebatten og oven i købet gør det som advokat for kvinderne og fremfører, at det ikke er kvindernes ønske at få mere deltidbeskæftigelse, altså få en mere fleksibel arbejdstidsfordeling.

Jeg vil i den forbindelse henvise til en undersøgelse i socialforskningsinstituttet fra juni 1980, der viser, at et flertal blandt kvinderne på ikke mindre end 64 pct. ønsker udvidet deltidbeskæftigelse.

En anden undersøgelse fra Gallup fra Berlingske Tidende mandag den 13. september

1982 viser klart, at de adspurgte kvinder, som skulle svare på spørgsmålet om, hvorvidt de ønsker en generel arbejdstidsnedsættelse for såvel mænd som kvinder – et spørgsmål, som har været fremme her i dag også, og som jo så klart er blevet advokeret ikke mindst fra socialdemokratiets, SFs og VS' side – for 52 pct.s vedkommende svarer, at de ønsker udvidet deltidbeskæftigelse og udvidede deltidsmuligheder fremfor at få den generelle arbejdstid nedsat.

Jeg ved godt, at der i den forbindelse blev taget kraftigt afstand fra det fra Ruth Løjberts side, men spørgsmålet melder sig så, om det er fagforeningsledernes interesser, socialdemokratiet varetager, eller det er kvindernes.

Lilli Gyldenkilde (SF):

Er det ikke rørende, at vi nu skal opleve, at nogle af de fremmeste hobbyarbejdere, som findes i dette land, nemlig folketingsmedlemmer, her den ene efter den anden står op og taler om deltid, og hvor er det godt, og når nu kvinderne gerne vil have det, skal de sandelig også have det, og det er nok bare de dér fæle fagforeningsfolk, der ikke kan finde ud af noget, for de sidder jo dér og har deres lange arbejdstid osv. Det er altså næsten ikke til at holde ud! Hvorfor tror man, at kvinderne ønsker deltid? Jeg kan da godt forstå det, og jeg sagde det i mit første indlæg: hvem kan holde til en 8 timers arbejdsdag, når de samtidig skal sørge for at få et par børn i vuggestue og børnehave om morgenen, skal hente dem igen om aftenen, skal hjem og stå med det hele derhjemme, fordi faderen måske skal til politisk møde, eller hvad det nu er, han skal til, og have hele eneansvaret, for sådan er det jo i dag? Man har lavet undersøgelser af, hvor mange mænd der er med til at vaske op, og dér ser man en lille bedring: nu er der 11 pct., der hjælper med opvasken. Ja men det er da forkasteligt, at man ikke kan indse, at det ligger sådan med den måde, vi har indrettet os her, at når man siger deltidarbejde, siger man: for kvinderne skal blive ved med at være i den rolle, hvor de altid har været, nemlig de dobbeltarbejdende, dem, der tager sig af hjemmet og huset og render til skolekommissionsmøder osv, og så kan mændene tage sig af det vigtige. Det er jo det, der ligger bag det, uanset om man

[Lilli Gyldenkilde]

kan lide det eller ej. Jeg synes, det er frygteligt at høre på, men det ved formentlig alle.

Hvis man spurgte de samme kvinder, hr. Tørnæs, hvad ønsker I: deltidsarbejde for jer selv og fuldtidsarbejde for jeres mænd, eller ønsker I faktisk at få en arbejdstid for jer begge to på 6 timer? – så er jeg sikker på, at der vil komme nogle ganske andre svar ud af det, for så ville man blive klar over, at man kunne komme til at deles om disse ting på en ganske anden måde, og det ville være løsningen på det. Det holder vi fast i; det er det, vi arbejder for.

Arbejdsministeren stod og argumenterede – og det har i øvrigt alle borgerlige ordførere gjort – ud fra hovedudgangspunktet, at vi ikke skal fordele arbejdet, fordi der ikke er en given masse af arbejde, samtidig med at en af de fremmeste ordførere, der har kørt det synspunkt frem, gør sit til, at vi får fiskekvoter og hvad ved jeg.

Det var et sidespring, men udgangspunktet er altså, at vi ikke skal fordele arbejdet og i hvert fald slet ikke ved at nedsætte arbejdstiden. Samtidig står arbejdsministeren heroppe og vifter med svensk LO om næsen på os andre, der tilhører den anden side af salen, og siger: ha, ha, ha, dér kan I bare se, svensk LO siger også, at det ikke er nogen god idé. De er blevet klogere, de siger også flekstid, deltid og deltidspension, og hvad vi nu har fra den side. Sandheden er jo, at de siger det samme, nemlig at vi må fordele arbejdet på en anden måde. Kunne vi så ikke få alle de argumenter taget af bordet, som siger, at der ingen grund er til at fordele arbejdet? I siger det samme, men I siger det på en anden måde. I siger deltid, flekstid, pensionsalderen skal sættes ned – det samme, som arbejdsgiverne siger – så når arbejdsministeren også står her og siger, at man ikke har taget stilling herindefra, er det jo ikke rigtigt. Vi kan ord til andet krydse af i arbejdstidsredegørelsen, hvad regeringen mener, og hvad Dansk Arbejdsgiverforening har givet udtryk for. De siger jo ikke nej til, at vi skal fordele arbejdet bedre mellem os, så lad os dog få den væk. Nej, det, de siger, er: vi vil have nogle helt andre metoder end dem, arbejderbevægelsen foreslår, for det er for dyrt.

For hvad er det, vi taler om, når vi taler om, at vi må have en generelt nedsat arbejdstid og ikke det deltidshalløj dér? Det er, at fru Hansen ovre i Skive, der er gift med hr.

Hansen, som også er en lavtlønsarbejder, ikke kan klare sig. Medens det er noget andet med dem, hr. Kofod-Svendsen stod heroppe og snakkede pænt om, at de må have fleksibel arbejdstid og deltid, og at det bliver så godt hjemme i den lille familie og sådan noget, for det kan de da sagtens sige, de tjener 240–250.000 kr. årligt, de kan da godt sige, de kan klare sig med lidt mindre.

Men hvad med den store gruppe af mennesker, der ikke kan klare deres regninger, hvis ikke de har en arbejdstid, der giver dem en løn, de kan leve af? Dem snyder man ved at gå ind for disse løsninger med flekseri, deltid, og hvad ved jeg. Vi skal have en generel arbejdstidsnedsættelse, og den skal såmænd nok komme, for det forlanger arbejderbevægelsen, og de skal nok finde ud af at stå sammen på et givet tidspunkt, om ikke før så senere.

Til slut skal jeg konstatere, at der rent faktisk er et flertal her: det radikale venstre, socialdemokratiet, SF og VS har givet udtryk for, at vi skal have arbejdstiden sat ned, og det må vi finde ud af at få vedtaget en dagsorden om, så fagbevægelsen i hvert fald har den hjælp.

Estrup (RV):

Fru Lone Dybkjær er forhindret i at være her efter frokost, og jeg vil gerne på det radikale venstres vegne føje nogle kommentarer til det svar, som arbejdsministeren gav.

Jeg synes, at det er skuffende, at der er så lidt engagement fra arbejdsministerens side i denne sag. Det er jo dog sådan, at vi står i en situation, hvor vi ikke kan finde de passende og gode virksomme midler til at bekæmpe ledigheden. Og derfor synes jeg, at man burde have åbenhed over for alle de muligheder, der er.

Det kan godt være, at der kan rejses tvivl om arbejdstidsforkortelsens beskæftigelsesmæssige virkninger, men der er dog også andre gode grunde til at overveje en arbejdstidsnedsættelse. En eller flere af dem giver ministeren jo i sin egen redegørelse, hvor man gør meget klart opmærksom på, at der kan være overvejelser af familiemæssige, sociale grunde og måske specielt arbejdstidstilrettelæggelsesspørgsmål. Derfor synes jeg ærlig talt, at man skulle være åben over for disse ting, og jeg fandt ikke noget som helst

[Estrup]

nyt i ministerens svar ud over et forslag om, at vi skulle møde klokken 10. Det kan jeg da helt tilslutte mig, men det var måske lidt lidt.

Om de årsager, der blev givet til, at man nu måtte nære tvivl over for, hvilken beskæftigelsesvirkning man kunne få af en sådan sænkelse af arbejdstiden, må man sige, at det ikke er de udenlandske eksempler, vi primært skal interessere os for, det er i Danmark, vi skal overveje en eventuel arbejdstidsnedsættelse. Derfor er det først og fremmest de forhold, der leder vores arbejdsmarked, der må interesse os. Men derudover er der jo i en række tilfælde årsager, som også hr. Svend Auken var inde på, til, at man føler sig frem, at man forsøger sig frem i udlandet og ikke har en fuldstændig færdigset løsning.

Til sidst vil jeg sige – og det var egentlig det, der bragte mig herop – at jeg var skuffet over ikke at få nogen som helst reaktion på det forslag, som fru Lone Dybkjær fremførte på det radikale venstres vegne. Der var en ganske klar markering af, at vi ønskede dette arbejde fortsat i form af en hurtigt arbejdende ekspertgruppe, og at vi så det som et led i regeringens bidrag til de kommende overenskomstforhandlinger.

Jeg kan ikke se andet, end at ministeren må være forberedt på, at det private arbejdsmarked vil vedtage en arbejdstidsnedsættelse. Vi forstod godt, at ministeren ikke ville gøre noget i denne sag, men vi forstod på den anden side også, at ministeren ikke ville forbyde en arbejdstidsnedsættelse på det private arbejdsmarked. Derfor mener jeg i og for sig, at ministeren pådrager sig et ganske betydeligt ansvar, hvis man sidder med hænderne foldet i skødet og opdager, at det private arbejdsmarked har vedtaget en arbejdstidsnedsættelse. Hvad så med det offentlige arbejdsmarked?

Dohrmann (FP):

Jeg har først og fremmest et par bemærkninger til fru Lilli Gyldenkilde. Nu har vi hørt fru Lilli Gyldenkilde være ret så ihærdig med hensyn til nedsættelsen af arbejdstiden, og jeg synes ærlig talt, det er for dårligt, at vi ikke kan få et klart svar fra fru Lilli Gyldenkilde på, hvem der skal betale den nedsættelse af arbejdstiden. Skal lønmodtagerne betale den, eller skal arbejdsgiverne? Mener fru

Lilli Gyldenkilde, at lønmodtagerne har råd til at undvære 5 timers lønindtægt om ugen, eller mener fru Lilli Gyldenkilde, at de enkelte arbejdssteder, de enkelte virksomheder, har råd til at betale for 5 timer ud over det, de betaler for i dag, uden at få større arbejdsindsats for det? Det synes jeg fru Lilli Gyldenkilde bør give et klart svar på, således at vi undgår den dobbeltmoraliske holdning, der her er kommet til udtryk.

Jeg mener også, at fru Lilli Gyldenkilde er helt gal på den, når hun fortsætter sin hetz imod dem, der har et deltidsjob. Selv om man satte arbejdstiden ned til 35 timer, vil fru Lilli Gyldenkilde m.fl. jo tvinge alle, såfremt de vil beholde deres job vel at mærke, ud på arbejdsmarkedet mindst 7 timer om dagen. Tror fru Lilli Gyldenkilde, som taler så varmt for kvinderne, ikke, at det vil afholde mange fra at tage et job overhovedet? Man vil med andre ord tvinge dem hjem til kødgrøderne. Det er det, der vil komme ud af det. Fru Lilli Gyldenkildes holdning med hensyn til maskinstormere og fiduser, eller hvad man skal kalde det, vil medføre, at man jager de kvinder hjem igen, der gerne vil ud, vel nok først og fremmest på grund af økonomien, men også fordi mange gerne vil uden for hjemmets 4 vægge. Det er det, der kommer ud af det.

Jeg kan se, at socialdemokratiet og SF har anmeldt en forespørgselsdebat, der er sat på dagsordenen til den 6. marts. Fru Lilli Gyldenkilde sagde for lidt siden, at hun næsten ikke kunne holde ud at høre på den her snak mere. Skal det opfattes sådan, at den forespørgselsdebat bliver trukket tilbage, eller mener fru Lilli Gyldenkilde, at det, der her er blevet sagt, skal gentages den 6. marts?

Formanden:

Må jeg gøre den bemærkning, at det er rigtigt, at der på det foreløbige udkast står, at forespørgslen er anmeldt til den 6. marts, men der er meget, der i øjeblikket tyder på, at det bliver den 20. marts. Dette være sagt til orientering for tingets medlemmer, da sagen nu er rejst.

(Kort bemærkning).

Lilli Gyldenkilde (SF):

Ja, det er, fordi vi vil skåne hr. Dohrmann et lille stykke tid yderligere.

[Lilli Gyldenkilde]

Hr. Dohrmann spørger, hvem der skal betale for en arbejdstidsnedsættelse. Nu har hr. Dohrmann i debatten i dag op til flere gange været meget optaget af, om jeg kunne læse eller ej, og i det hele taget om jeg læste. Så jeg vil anbefale hr. Dohrmann, hvis han nu læser, og hvis han skulle falde over bøger om arbejderbevægelsens historie – det er jo en vigtig ting at kunne – at han prøver på at se på, hvordan man har fået finansieret andre arbejdstidsnedsættelser, for der er jo faktisk sket arbejdstidsnedsættelser før, hr. Dohrmann, og det er produktionen, der betaler disse. Jeg vil anbefale hr. Dohrmann at læse lidt om arbejderbevægelsens historie, for så ville han begribe mere af de ting, som vi andre siger her.

Jeg burde vel ikke bruge tid på det, men alligevel – at jeg skulle gå ind for, at kvinderne skulle hjem til kødgryderne, den er vel så tyk, at den står og taler for sig selv, hr. Dohrmann, så den behøver jeg ikke at kommentere.

Elisabeth Bruun Olesen (VS):

I virkeligheden er der vel ingen herinde i salen, som inderst inde, hvis de er ærlige over for sig selv, er i tvivl om, at der inden for en overskuelig fremtid vil ske en arbejdstidsnedsættelse. Alligevel gør de borgerlige partiers ordførere et meget stort nummer ud af, om det vil være til skade for betalingsbalancen, produktionen og statens økonomi. Jeg kan ikke forstå disse udtalelser på anden måde, end at man er ude på at få bredt den opfattelse ud, at en arbejdstidsnedsættelse skulle være en ensidig fordel for lønarbejderne på den såkaldt samfundsmæssige bekostning – med andre ord at lønarbejderne selv skal betale for en sådan fordel eller med en så lille kompensation som overhovedet muligt.

Det, kampen står om nu, er ikke, om arbejdstiden skal sættes ned, men betingelserne, lønkompensationen. Den kamp er blevet ført her i dag på et højt ideologisk plan fra de borgerlige. De forsøger nemlig hele vejen rundt at gøde jordbunden for, at en arbejdstidsnedsættelse skal være uden eller med så lille en kompensation, som det kan lade sig gøre. Men de borgerlige partier bygger på en efter min mening helt forfejlet opfattelse af konsekvenserne.

Hr. Dohrmann har udført sin del af det borgerlige holdarbejde ved at påstå, at en arbejdstidsnedsættelse automatisk som den største selvfølge her i verden vil føre til en produktionsnedgang. Men det, som hr. Dohrmann i virkeligheden får sagt, er noget andet, nemlig at vi ikke skal regne med, at arbejdsgiverne automatisk ansætter arbejdsløse til dækning af arbejdstidsnedgangen. Det tror jeg heller ikke på. De illusioner nærer jeg ikke. Og det er også derfor, jeg sagde, at det er altafgørende for beskæftigelseseffekten, at arbejderbevægelsen selv sikrer sig gennem aktivitet, at der bliver ansat flere i forbindelse med en arbejdstidsnedgang.

Også på et andet område er den borgerlige omsorg helt påfaldende. Man står her på stribe og taler om en eventuelt faldende produktion, men det, der i virkeligheden er årsagen til arbejdsløsheden i dag, er, at arbejdsgiverne ikke har igangsat arbejde, at de ikke har investeret, og at de i øvrigt i stigende omfang har anvendt de investeringer, som de trods alt præsterer, til øget teknologi med det resultat, at der er blevet færre arbejdspladser og færre udgifter til lønninger, men uden at arbejderne i sig selv har fået nogen som helst andel i arbejdsgivernes fortjeneste.

Jeg vil derfor gerne slå fast, at der ikke er noget, der tyder på, at den faldende arbejdstid vil føre til en faldende produktion, men at der er en risiko, og at den alene skyldes, at arbejdsgiverne ikke uden videre kan forventes at reagere på nogen som helst ansvarlig måde.

Den eneste måde, vi kan gøre de borgerlige ordføreres påståede angst til skamme på, er derfor, at vi fæster lid til og selv tager del i, at arbejderbevægelsen kan presse arbejdsgiverne så meget, som det kan lade sig gøre. Derfor er der kun én eneste konklusion på de borgerliges frygt, nemlig at de borgerlige må holde op med at undergrave fagbevægelsens kampmuligheder, for fagbevægelsen er alene om at kunne trøste de borgerlige i deres frygt.

Til sidst vil jeg sige til arbejdsministeren, at jeg ingen illusioner har – det har jeg aldrig haft, og det vil jeg aldrig få – om, at lovgivning i sig selv skulle ændre holdninger overhovedet. Hverken ligelønsloven eller ligebehandlingsloven er meget mere værd end det papir, de er skrevet på, hvis der ikke er blevet sat magt bag ved kravene, og det er der

[Elisabeth Bruun Olesen]

ikke; de siger, der har været om ligebehandlingsloven nu, er stort set blevet tabt. Men en 35 timers arbejdsuge, en 7 timers arbejdsdag, vil da helt håndgribeligt her og nu betyde en gevinst, nemlig at vi får 5 timer mere om ugen til familie og aktiviteter. Det er ikke noget med illusioner; hvis vi får det, er det en håndgribelig ting.

Kofod-Svendsen (KrF):

Jeg må sige til fru Lilli Gyldenkilde, at hun afslørede stor konservatisme, når hun stadig ønsker, at alle tilsyneladende skal arbejde præcis lige meget. Fru Lilli Gyldenkilde prøvede på at bortforklare, at et flertal i den danske befolkning ønsker øgede muligheder for deltidsarbejde. Det gælder både mænd og kvinder. Men vi vil naturligvis ikke tvinge nogen til deltid. Opgaven er at skabe de ydre rammer, så alle, der ønsker deltid, får mulighed for at få det. Derfor har vi bl.a. brug for en skattereform og en række andre initiativer, som giver denne mulighed, men på forhånd at arbejde imod, at alle får mulighed for deltid, synes jeg er en virkelig konservativ holdning.

(Kort bemærkning).

Lilli Gyldenkilde (SF):

Jeg synes snarere, hr. Kofod-Svendsen, at det er udtryk for en konservativ holdning, at man kan blive ved i tale efter tale at stå og udmale, hvor yndigt det alt sammen er. Jeg kommer fra arbejderklassen, jeg er gammel fabriksarbejder, jeg ved noget om, at der er nogle mennesker, som ikke kan klare sig, hvis man ikke får lavet nogle løsninger i fællesskab, og det er det, arbejderbevægelsen altid har stået for at man har gjort. Jeg indrømmer blankt, at det betyder, at der af og til kommer nogle i klemme, men det er som regel aldrig stivere grænser, end at de kan løses op, hvis der er behov for det.

I øvrigt skal man ikke på nogen måde argumentere over for mig, som om jeg går ind for, at man skal forbyde deltidsarbejde. Det gør jeg ikke. Men jeg advarer imod at tro på, at det er løsningen, for det mener jeg ikke det er. Jeg mener, at de lavest lønnede i dette land, som i øvrigt også er dem, der i øjeblikket må bære den største arbejdsløshedsbyrde – det er nemlig dem, der er i Kvindeligt Arbejderforbund, og dem, der er specialarbej-

dere – ikke kan bruge nogen løsning, der hedder deltidsarbejde, for så kan de ikke betale deres regninger. Derfor er det et overklassesynspunkt at tro på, at man kan klare noget som helst med deltidsarbejde, og jeg kommer ikke fra overklassen.

Jes Lunde (SF):

Det har for mig været meget overraskende ved denne debat, hvordan de borgerlige partier kan fastholde det synspunkt, at det er muligt at løse de meget store beskæftigelsesmæssige problemer, vi har, uden en markant arbejdstidsnedsættelse.

Det kan være meget svært at spå om, hvordan konjunkturudviklingen bliver, og det kan være meget svært at spå om den teknologiske udvikling, men vi kan prøve at gøre os nogle betragtninger over nogle forskellige alternativer.

Der ser jo ikke ud til at være politisk tilslutning til nogen udvidelse af den offentlige sektor, og budgetdepartementet regner derfor med, at den højst vokser med ca. 25.000 frem til 1990.

Hvis en sådan forudsætning holder, vil det være den private sektor, der skal øge beskæftigelsen meget betydeligt, dels til de 300.000 arbejdsløse, vi har nu, dels til den nytilgang til arbejdsmarkedet, man må regne med.

Da det gik bedst i 1960'erne, blev der faktisk skabt forholdsvis få nye arbejdspladser i den private sektor; den øgede produktion blev klaret i kraft af øget produktivitet. Hvis vi regner på de tal, der var for udviklingen i antallet af arbejdspladser i den private sektor i 1960'erne, får vi følgende: selv hvis udviklingen fra nu af og frem til 1990 bliver præget af den mest ekstreme højkonjunktur, altså hvis vi får en udvikling, der svarer til perioden fra 1958 til 1965, vil vi i 1990 stå med 260.000 arbejdsløse. Det er altså under forudsætning af, at det går så godt, som jeg overhovedet har fantasi til at forestille mig det kunne gøre. Skønnet er sikkert for højt – situationen er en anden nu: der er begrænsede ressourcer osv. – men hvis det gik bedst tænkeligt, ville der altså blive 260.000 arbejdsløse.

Hvis man i stedet fik en beskæftigelsesudvikling, der svarer til den, man havde i hele den lange højkonjunktur fra 1958 til 1973, ville der være 370.000 arbejdsløse i 1990, og

[Jes Lunde]

endelig: hvis den økonomiske udvikling i resten af 1980erne bliver som den, vi har kendt siden 1973, vil der være 580.000 arbejdsløse, når vi kommer frem til 1990.

Det kan være svært at se, hvor i spektret vi kommer til at befinde os i praksis, men der kan i hvert fald ikke være nogen tvivl om, at det er de muligheder, der er uden en arbejdstidsnedsættelse, og ingen af dem giver dem tilnærmelsesvis fuld beskæftigelse, så for mig at se er der slet ingen vej uden om en arbejdstidsnedsættelse, og det kan man lige så godt begynde at forholde sig ærligt til.

Arbejdsministeren (Grethe Fenger Møller):

Jeg skal være den første til at beklage, at de akustiske forhold i folketingssalen ikke synes at være særlig fremragende, for det virker, som om de folketingsmedlemmer, der tager del i denne debat, ikke forstår eller kan høre, hvad de andre medlemmer siger til hinanden. At hr. Svend Auken også har fået den opfattelse, at jeg ikke engang har læst den dagsorden, som folketinget vedtog i 1983, synes jeg nu er udtryk for en lidt interessant holdning. Jeg har faktisk læst den, inden jeg stemte for den, adskillige gange, og jeg har læst den, næsten hver gang jeg skulle sende brev til arbejdsmarkedets parter eller jeg havde drøftelser med dem, og jeg har sandelig også læst den flere gange i dag.

Det, der står i den dagsorden, som folketinget vedtog den 24. maj 1983, var jo, at folketinget erkender, at både beskæftigelsesmæssige og menneskelige hensyn gør det nødvendigt at vurdere nedsættelse af arbejdstiden og arbejde henimod en bedre fordeling af arbejde, uddannelse, fritid i den enkeltes livsforløb med sigte på at tilvejebringe et grundlag for at vurdere de samfundsmæssige virkninger. Det vil sige, man skal foretage en vurdering af alle disse ting, og det har netop været formålet med denne redegørelse at foretage denne vurdering.

Så siger hr. Svend Auken, at det, jeg henviser til, udelukkende er, hvad konservative regeringer i en lang række vesteuropæiske lande har fremdraget. Det er det faktisk ikke. Jeg henviste også til svensk LO. Jeg henviste til, hvad der var sket på et møde i Bruxelles i EF, og jeg henviste til, hvad TUAC havde sagt på en OECD-konference om teknologi her i begyndelsen af februar måned. Det er

ikke bare arbejdsgiversynspunkter, jeg henviser til, eller konservative eller borgerlige regeringer, jeg henviser til, og jeg henviste også til den socialistiske regering i Frankrig, som i hvert fald har opgivet sine intentioner om ad lovgivningens vej bare at rutsche ned på 35 timer. Man er heller ikke kommet i gang med de aftaler, der skulle være, om at nedsætte arbejdstiden ude på de enkelte virksomheder; tværtimod taler man meget i Frankrig om en endnu bedre udnyttelse af produktionsapparatet, om treholdsskift og den slags ting.

Jeg kan godt forstå fru Lilli Gyldenkildes bemærkning om de svage grupper: hvem har egentlig råd til at gå på deltid, hvem har råd til at få nedsat arbejdstid uden lønkompensation, og det tror jeg da også der kommer nogle diskussioner om. Det er også min fornemmelse fra kontakt med forskellige fagorganisationer, at følgen af at gå ind på en drøftelse af kompensation til nogle grupper, ville være, at andre grupper kom med et lignende krav, men det skal jeg ikke gå ind på her.

Jeg forstår godt, sagde jeg i mit indlæg, at man diskuterer arbejdstid ud fra en betragtning om, at hvis vi alle sammen delte det arbejde, der var til rådighed, kunne vi alle sammen komme i beskæftigelse og være aktive og tjene penge, og så kunne det hele rulle, hvis det kunne fungere så godt, som det gør. Men det, vi jo skal vurdere, er, om en nedsættelse af arbejdstiden rent faktisk ville indebære dette, og hvis vi skal vurdere det ud fra danske forhold, må vi klart erkende, at den øjeblikkelige økonomiske situation ikke giver nogen som helst mulighed for at sige, at vi kan basere os på en udvidelse af den offentlige sektor. Den udvidelse og det merarbejde, der skal komme, må komme inden for den private sektor. Jeg har også sagt i redegørelsen, at det, man kan risikere bliver resultatet af en nedsat arbejdstid, ville være at få en bedre udnyttelse af produktionsapparatet, få en bedre arbejdstilrettelæggelse inden for virksomheden, måske få mere anvendt overarbejde for de medarbejdere, man har i forvejen, i stedet for at ansætte nye medarbejdere.

Og så sagde hr. Jes Lunde: hvordan kan man løse arbejdsløshedsproblemet uden en arbejdstidsnedsættelse? Man kunne også vende spørgsmålet om og sige: vil en arbejds-

[Arbejdsministeren]

tidsnedsættelse skabe flere job? Vil den løse beskæftigelsesproblemet? Det, som jeg i min redegørelse sætter spørgsmålstejn ved, er jo, om vi kan tænke så firkanter, at vi kan tro, at vi i væsentligt omfang kan bidrage til at bekæmpe den arbejdsløshed, som vi alle sammen gerne vil af med, blot ved at sætte arbejdstiden ned til 39, 38, 37 eller 35 timer, hvad man nu måtte nå frem til, og derfor kræver det faktisk en meget grundig analyse også i forbindelse med omkostningerne og lønudviklingen i øjeblikket.

Så syntes hr. Estrup, at mit ene indlæg var skuffende og havde meget lidt engagement. Jeg er ked af det, hvis hr. Estrup er skuffet, men jeg føler sådan set, at man må være realistisk i de vurderinger, man foretager, og at man ikke bare kommer og siger: det her er smadder godt, hvis man egentlig ikke tror på, at det er vejen til at løse alle problemerne.

Så sagde hr. Estrup: man må også se på, at det er Danmark. Vi skal klare Danmarks problemer. Det er også rigtigt nok, vi må vurdere tingene ud fra danske forhold. Andre har sagt, at man ikke kan gøre det ud fra nationale forhold alene, men må se på det i en bred sammenhæng, men det er da klart, at vi må se på også, hvad det er, der er karakteristisk for det danske erhvervsliv. Det er anderledes end andre landes. Vi har mange små og mellemstore virksomheder sammenlignet med de store lande, og derfor må vi selvfølgelig også se på, hvad der er muligt med den struktur, vores arbejdsmarked har i øvrigt.

Og så vil jeg sige til hr. Estrup – jeg prøvede at sige det før, men det gik måske lidt for hurtigt – at der må selvfølgelig være en sammenhæng mellem forhandlingerne inden for den private sektor og inden for den offentlige sektor, og her tror jeg, at staten som arbejdsgiver – det har jeg i hvert fald talt med finansministeren om, det fremgår også af finansministeriets bemærkninger til redegørelsen – vil tilstræbe en parallelitet i forhandlingsforløbet, for vi kan jo ikke ende med, at vi har én arbejdstid for det private arbejdsmarked, og så kommer vi haltende bagefter en eller to eller tre måneder, i hvert fald nogen tid efter, og så får vi måske en helt anden arbejdstidspolitik inden for den offentlige sektor. Det kan være afhængigt af uddannelse, det kan måske også være sådan lidt tilfældigt, hvilken en af sektorerne man kommer ind og får arbejde i.

Så vil jeg sige til hr. Kofod-Svendsen om det med, om mænd og kvinder så gerne vil arbejde på deltid, at det kan jeg ikke rigtig måle. Det er nok meget forskelligt, men jeg synes i hvert fald, at en fleksibel arbejdstid inden for forskellige faser af ens liv måtte være en ønsketing, f.eks. for dem, der har børn, og som måske ønsker at trappe ned i en periode – det gælder både mænd og kvinder. Så kan man komme op i tid igen, når ens børn bliver store og vil flytte hjemmefra. Eller hvis man finder ud af, at man gerne vil videreudanne sig, så kan man få en aftale med sin arbejdsgiver om at gå ned.

Jeg synes også, at hvis arbejdsmarkedets parter kunne finde frem til, at man, når man nærmede sig pensionsalderen – det vil afhænge af, hvilken type arbejde man har haft – måske gradvis kunne gå ned og have noget arbejde, så man ikke den ene dag stod og havde 8 timers arbejde og den anden dag havde en fuldstændig pensionisttilværelse, så kunne det være en ting, der var værd at overveje, og så må man jo prøve at henstille til det private arbejdsmarked at sikre adgangen til deltid og fleksibilitet i større omfang, end der faktisk er i øjeblikket.

Hermed sluttede forhandlingen.

Den næste sag på dagsordenen var:

5) Første behandling af lovforslag nr. L 26:

*Forslag til lov om ændring af lov om ferie.
(Ændrede regler for udbetaling af feriegodtgørelse i særlige tilfælde m.v.)*

(Fremsat 7/2 84).

Lovforslaget sattes til forhandling.

Forhandling

Bakholt (S):

Dette forslag har været behandlet én gang, nemlig forud for folketingsvalget, og ved den lejlighed gav jeg udtryk for på socialdemokratiets vegne, at vi var enige i de ændringer af ferieloven, som her er foreslået. Dog havde vi en enkelt betænkelighed, og det var vedrørende feriegodtgørelse på 500 kr. og derunder, der kan udbetales uden attestation.